

3. Ünite

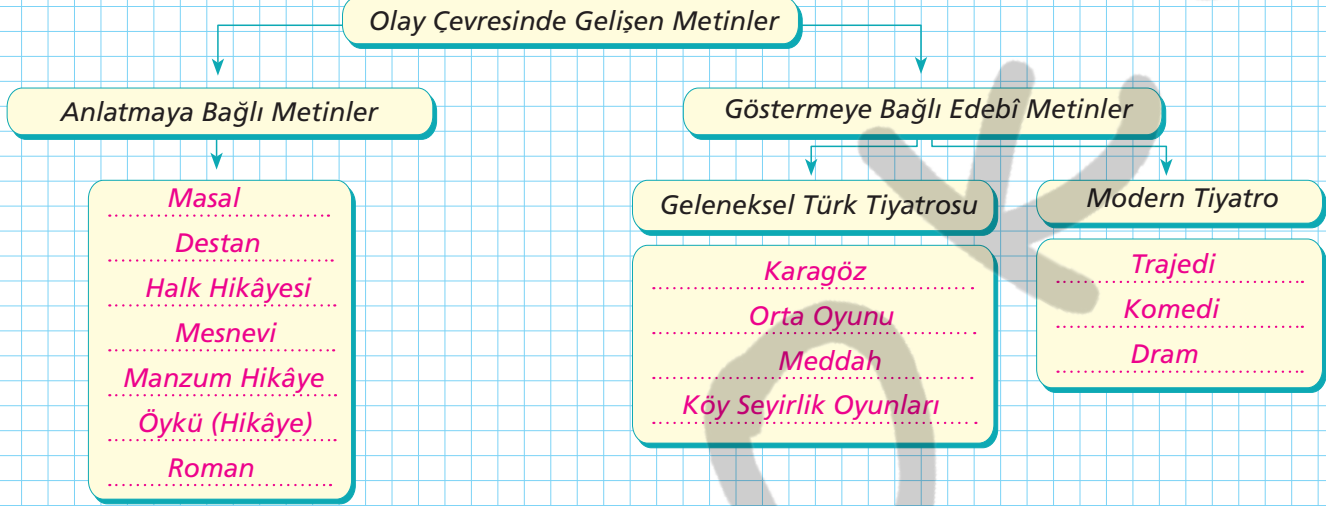
OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN EDEBÎ METİNLER

1. Olay Çevresinde Oluşan Edebi Metinleri Tanıma ve Gruplandırma	124
2. Anlatmaya Bağlı Edebi Metinleri İnceleme Yöntemi	125
3. Anlatmaya Bağlı Edebi Metin Türleri	129
4. Anlatmaya Bağlı Edebi Metin Örneklerini İnceleme	131
Konu Değerlendirme Testi - 1	149
Konu Değerlendirme Testi - 2	151
5. Göstermeye Bağlı Edebi Metinler	153
6. Tiyatro Terimleri	157
7. Geleneksel Türk Tiyatrosu	158
Konu Değerlendirme Testi - 3	165
Konu Değerlendirme Testi - 4	167

Olay Çevresinde Oluşan Edebi Metinleri Tanıma ve Gruplandırma

316 318

Edebî metinlerin bazıları olaya dayanır. İnsanoğlu sadece duygu, düşünce ve coşkularını değil; yaşadığı veya kurguladığı olayları da anlatma gereği duymuştur. Kimi zaman masallardaki gibi **olağanüstü olayları**, kimi zaman destanlardaki gibi olağanüstülüklerle süslediği **gerçekleri**, kimi zaman da roman ve öykülerdeki gibi **kurgulanmış yaşantıları** anlatma yoluna gitmiştir.

? Örnek 1

(...) Onlar böyle üzüledursunlar... Sarayın çobanı, bir gün korulukta otlatırken gelip göl kenarındaki o kavak ağacının altına oturmuş. Ağaçtan kestiği bir dalı kendisine güzel bir kaval yapmış, ağzına getirip öttürmeye başlamış. Fakat, o da ne?! Bu, öteki kavallara hiç de benzemiyor... Üfledikçe şöyle ses çıkarıyormuş :

"Düttürü düüüt... Ben küçük Dal'ım! Düttürü düüüt. Ben küçük Dal'ım!"

Çoban, bu tuhaf sesler çıkaran kavalını öttüre öttüre dolaşırken, korulukta gezinen padişaha rastlamış. Kavalın çıkardığı sesler, padişahın da dikkatini çekmiş. Çobanı yanına çağırarak kavalı elinden almış, öttürmüştü. Kaval, "Düttürü düüüt... Ben küçük Dal'ım!" diye seslenince, padişah, kaybolan sevgili küçük kızı Dal'ın ince sesini tanımış. O anda, heyecandan ve sevincinden kaval elinden düşmüş. Düşer düşmez de iki parça olmuş, küçük kızı Dal karşısına çıkıvermiş. (...)

Bu parça aşağıdaki edebî türlerin hangisine örnektir?

- A) Hikâye   B) Destan   C) Masal
D) Orta oyunu   E) Meddah

? Örnek 2

- Karagöz
- Meddah
- Orta oyunu

Bu türlerin ortak özellikleri arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Sahnelenerek sergilenirler.
B) Olay çevresinde oluşan metinlerdendir.
C) Geleneksel tiyatro türleridirler.
D) Göstermeye bağlı türler arasındadırlar.
E) Güldürü unsuru genellikle taklide dayalıdır.

Çözüm 19

Verilen türlerin hepsi geleneksel Türk tiyatrosu çeşitlerindedir. Geleneksel Türk tiyatrosu olay çevresinde oluşan metinlerin, göstermeye bağlı metin örnekleri bölümündendir ve genellikle taklide dayalı güldürü unsuru içerir. Bu türlerden sadece orta oyunu sahnelenir.

Notlarım

Anlatmaya Bağlı Edebî Metinleri İnceleme Yöntemi

319 320

Bir anlatıcı tarafından **olağan** veya **olağanüstü** olayların **zaman, mekân, kahraman** gibi unsurlarla anlatılmasına dayanır.

Çok eski devirlerde destan ve masalla başlayan **olay anlatıcılığı** geleneği günümüzün roman ve öyküsüne kadar süregelmiştir.

Anlatmaya bağlı edebî metinler incelenirken metne;

- ★ **Metin ve zihniyet açısından,**
- ★ **Yapısal özellikler açısından,**
- ★ **Dil ve anlatım açısından,**
- ★ **Metin ve gelenek açısından,**
- ★ **Metin ve yazar ilişkisi açısından**
- ★ **Anlama ve yorumlama açısından,**

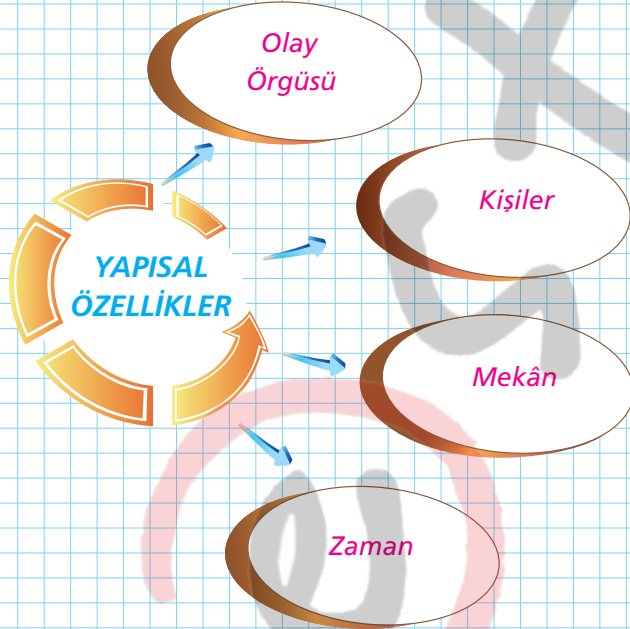
yaklaşmamız gerekecektir.

etkinlik

b. Yapısal Özellikler

Yapı, edebî metinlerin planının, dışsal özelliklerini içerir.

a. Metin ve Zihniyet

Edebî metinler, oluşturuldukları dönemin **siyasî, sosyal, kültürel, askerî, dinî ve ekonomik** koşullarının oluşturduğu zevk ve anlayıştan etkilenir. Bu, dönemin zihniyetini oluşturur. Şiirde olduğu gibi anlatmaya bağlı metinlerde de dönemin zihniyeti, edebî metni az veya çok biçimlendirir, yönlendirir.

Söz gelimi Türk destanları, **o dönemde yaşanan savaş, göç, kıtlık, doğal afet gibi bir olaydan yola çıkılarak oluşturulan ürünlerdir. Bunlarda Türklerin yaşayışları, gelenekleri, hayat felsefeleri, âdetleri ve inanışları hakkında birçok ipucu bulmak mümkündür.**

Yine 1920 ve sonrasında yazılan romanların bazıları **Kurtuluş Savaşı** temalıdır. Yaşanan savaş, toplumsal değişim, yoksulluk ve suyun bulanık olmasını fırsat bilen çıkar çevrelerinin durumu birçok romana bazen doğrudan bazen dolaylı olarak yansımıştır. **Küçük Ağa romanı, bu savaşa Anadolu'daki bir kasabaya tayin edilen İstanbullu Hoca ekseninde bakar. Calıküşu adlı romanda ise bir aşk öyküsünün içinde dolaylı olarak yansıyan bir savaş görürüz.**

1. Olay Örgüsü

Neden - sonuç ilişkisiyle bağlanan olaylar **olay zincirini** meydana getirir.

Anlatmaya bağlı metinlerdeki olayların **gerçek hayatla** uyumlu olabilir.

Ancak bu durum bir **zorunluluk** değildir.

Olay anlatmaya bağlı metinlerde **var olan, var olabilecek** gerçeklikten bahsedilir.

Amaç insanın **somut** ve **soyut** dünyasını yansıtmaktadır.

etkinlik

Notlarım

2. Kişiler

Anlatıcı tarafından aktarılan olayları yaşayan, bunlara tanık olan kişilerdir. Olaya dâhil olma, olayı gerçekleştirme veya yönlendirme oranlarına göre önem kazanırlar. Olayın merkezindeki kahramana "başkahraman" denir. Olaya etkisi daha az olan kişiler ise "yardımcı kahraman", "yan kahraman" diye adlandırılır.

NOT

Kahraman, genellikle insan olmakla beraber "kişileştirilmiş varlık" diye tasarlanan varlıklardan da olabilir. Abbas Sayar'ın "Yılkı Atı", Jack London'un "Beyaz Diş" romanlarındaki kahramanlar buna örnek gösterilebilir.

3. Zaman

Olay örgüsünün gerçekleştiği süre, metnin zaman kavramını oluşturur.

Bu süre yüzyıl da olabilir, öykülerdeki gibi on dakika gibi kısa bir süre de olabilir.

Masallarda zaman belirsizlik taşır.

Bazen de olayın geçtiği zaman ile yazarın romanı yazdığı zaman paralel verilebilir.

Kimi romanlarda olayların gerçekleştiği ana zamandan geriye dönüşler yapılarak geçmiş dönemdeki olaylar aktarılabilmektedir.

Tip :

İnsanları yücelten veya küçülten mizacı ve davranış özelliklerini abartılı biçimde kendi bünyesinde toplayan kişi.

"Tip"ler insanın bir yönünü abartılı olarak taşıyan kahramanlardır. Moliere'nin "Cimri" oyunundaki Horpagon, insanın cimrilığının son noktasını yansıtmak derecede abartılıdır. Orhan Kemal'in "Murtaza" romanındaki Bekçi Murtaza görev sorumluluğuna bağlılığındaki aşırılıkla tipe en güzel örnektir.

Karakter :

Herhangi bir yönü sivriltilmemiş, kendine has özellikleri olan kişilerdir. Gerçek yaşamdaki insana daha yakın özellikler taşırlar. Tipler ak veya kara gibi net uç özellikler taşıırken karakterler gridir. Tip tek, karakter çok boyutludur. Yazar oluşturduğu karakterin özelliklerini ya kendisi anlatır veya karakterin olaylar ve durumlar karşısındaki söz ve davranışlarıyla aktarmaya çalışır.

4. Mekân

Olay örgüsünün gerçekleştiği mekân veya uzam olarak verilir.

Kişileri yaşadıkları çevreden bağımsız düşünmek imkânsızdır.

Bu ortam onların kişiliğine, davranışlarına ve seçimlerini de etkileyecektir.

Olayların daha iyi anlaşılması için mekânın, çevrenin de betimlenmesi gerekir.

Masal ve destanlarda varla yok arasında bahsi geçen mekân kavramı 19. yüzyılda realizm ve özellikle natüralizm sayesinde büyük önem kazanır.

c. Tema

Yazarın olay örgüsü aracılığıyla okura anlatmak istediğidir.

Olay örgüsünün dayanağı ve çıkış noktasıdır. Bu anlamda olay anlatmaya dayalı metinler "çatışma-ya" dayanır. İki insanın, iki durumun karşı karşıya getirilmesiyle oluşan sorunun sergilenmesi, geliştirilmesi ve çözümlenmesi ile olay örgüsü oluşturulur.

İnce Memed'de Yaşar Kemal çatışmayı topraksız köylüler ile Apti Ağa'yı karşı karşıya getirerek oluşturur. Yakup Kadri Yaban'da aydın ile halk arasındaki uçurumu Kurtuluş Savaşı'nın fonunda anlatır.

Eserlerin yazıldığı dönem, temaları belirleyen faktörlerden biridir.

Tanzimat Fermanı ile reformlar yaşayan Osmanlı, yüzünü Batı'ya çevirir. Bu dönem sonrasında yazılan eserlerin birçoğu yanlış Batılılaşma teması üzerine kurulmuştur. Felatun Bey ve Rakım Efendi, Araba Sevdası gibi

1. Kahraman Anlatıcı

Anlatıcı ile metnin bir kahramanı özdeşleşir. Anlatıcı olaylara dâhil olan bir kişi olarak çıkar karışımıza ve olayları o kişinin bakış açısı ile aktarır. Anlatıcı "ben" öznesi ile cümleler kurar.

Bu nedenle bu anlatıcıya "İ. Kişi Anlatıcı" da denir. Anlatım; o kişinin düzeyine, eğitimine ve söz dağarcığına bağlı olarak gelişir.

2. Gözlemci (Tarafsız) Anlatıcı

Gözlemci anlatıcının en belirgin özelliği var olanı olduğu gibi aktarması, olaylara dâhil olmadan, yorum yapmadan, olayları gelişim çizgisini izleyerek doğrudan yansıtmasıdır. Bir kamera objektifliği söz konusudur. Gözlemci anlatıcı, kahramanların iç konuşmalarını, geçmişlerini, duygularını aktarmaz. Yorum yapmadan o an dışı yansıyanı ve yaşananı anlatır.

d. Dil ve Anlatım

Bir edebî metnin neyi anlattığı kadar nasıl anlattığı da önemlidir. Anlatıcı, olayları aktaran kişidir.

Edebi metinlerde anlatıcı kurmaca bir kişidir.

Yazar adına olay, durum, mekân ve dönemi aktaran kurmaca bir varlıktır.

3. Hâkim (İlahi) Anlatıcı

İlahî yani hâkim anlatıcının bakış açısıyla oluşturulan eserlerde, anlatıcı; kahramanların geçmişlerini, rüyalarını, zihninden geçenleri, o anki duygularını bilir ve aktarır.

Kimi metinlerde aynı anda farklı mekânlarda gerçekleşen olayları da aynı detay zenginliği ile anlatan anlatıcılara da rastlarız.

Bunda da hâkim anlatıcı bakış açısının kullanıldığını söyleyebiliriz.

etkinlik

Bu parçalardaki anlatıcıları belirleyelim.

Önceleri biraz zorlansam da alıştım onun temposuna. Karşılaştığımız her olayda yorum yapmadan önce suratıma ciddi ciddi bakardı, sonra ben tam konuşmaya niyetlenmişken başlardı fikirleri bir bir saymaya. Sonradan anladım ki bana bakarken kafasındakileri toparlamaya çalışıyormuş yalnızca. Bir gün bana "Hayatı ciddiye almamak gerek Osman" dedi. Ben zaten hayatı çok da ciddiye alan biri değilim. Ama aslında o bunu bana değil, zaten kendine söylüyormuş. Diyorum ya ben onu sonradan anladım, çok sonradan!...

Kahraman

İki katlı derme çatma bir binanın önünde bir kalabalık birikmişti. Kalabalık siren sesini duyunca açılmaya başladı. Tam kapının önünde basma elbiseli bir kadın avaz avaz bağıyor, eliyle karnını tutuyordu. Oturduğu yer kıpkızıl olmuştu.

Gözlemci

Anası, bir köşeye büzülüp üzgün oturan kızına baktı, baktı; acıyacağına öfkelenmişti. Öfkelenince memleket deyimleriyle beddua ederdi:

– Kızıl kızıl bişesin de kızıl ataşa düşesin! İstanbul'a gideceğine aklının bardağı kırılıyordu da senden kurtulaydık! Nebile cevap vermedi. Kavga edecek halde değildi, bitkindi. İştitemezlikten geldi, tekrar düşünmeye daldı. Küçük kasabanın elektiriği üç gündür bozuktu; zaten ikide bir bozulurdu; bozulmadan işlediği zamanlar da çok azdı. Yağmurlar başladığı için ışıksızlık kızı büsbütün hüzne boğmuştu. Yüreği her akşaminkinden fazla şişkindi.

Hâkim

e. Metin ve Gelenek

Her edebî metin, geçmişten günümüze kadar gelmiş bir anlayışın içinde var olur. Oturmuş bir sanat geleneğinden etkilenmemesi düşünülemez. Bir zincirin halkasına eklenir ve gelecek olan ürünler için tutunacak bir halka olur. Türk edebiyatında olay anlatıcılığı sözlü edebiyat dönemine dek uzanır. Zira destanlar bu dönemde oluşturulup halk arasında eksiltmeler ve eklemeler yapıla yapıla son derleyiciye ulaşarak günümüze gelen ürünlerdir.

f. Metin ve Yazar

Anlatmaya bağlı metinler kurmaca metinlerdir. Anı, otobiyografi ve günlükte yazarın varlığını, kişiliğini metinde bire bir bulmak mümkün iken anlatmaya bağlı metinlerde yazar dolaylı olarak varlığını hissettirir. Yani, ortaya konan yapıtta yazarın kendisi hem vardır hem de yoktur. Vardır çünkü yazarın kendi zihninde tasarladığı bir dünya anlatılmıştır. Yoktur çünkü yazar doğrudan kendisinden, kendi gerçekliğinden söz etmez.

g. Anlama ve Yorumlama

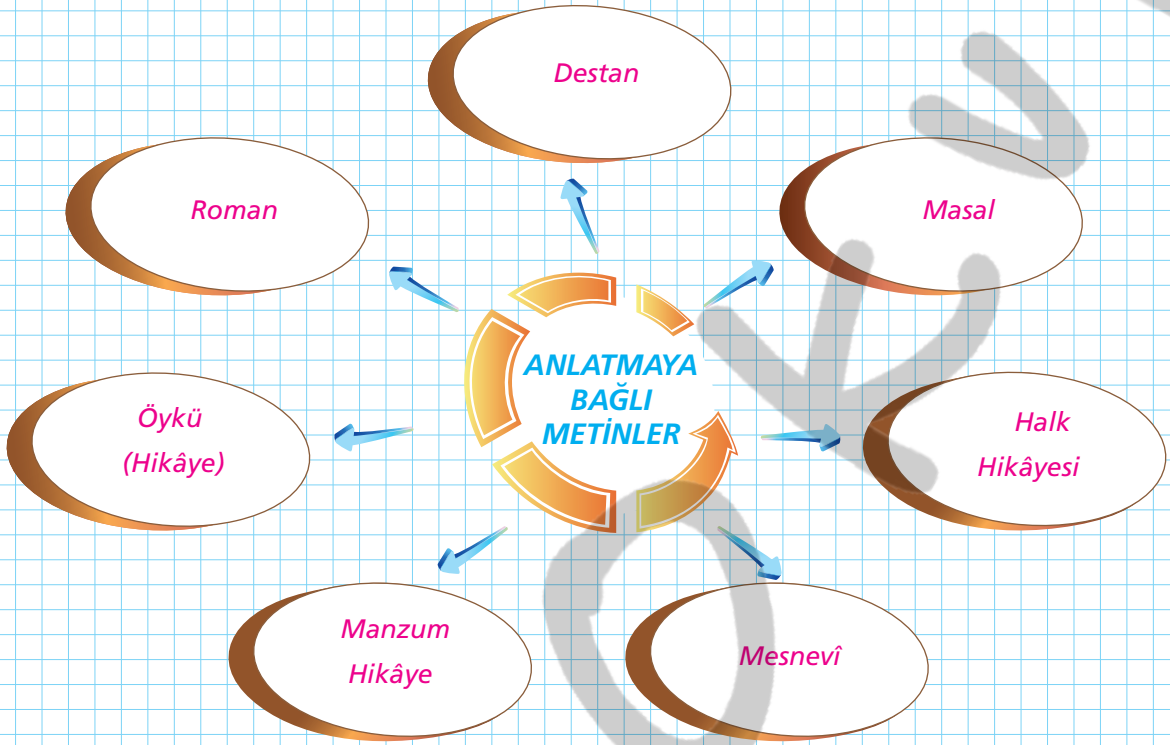
Bir metnin doğru yorumlanması, anlaşılması, onun yapısını oluşturan unsurların analizine bağlıdır.

Doğru bir yoruma ulaşmak;

- ★ Olay örgüsünün belirlenmesi,
- ★ Kişilerin analizi,
- ★ Zaman ve yer unsurlarının saptanması,
- ★ Yazıldığı dönemin zihniyetiyle arasındaki ilişkinin saptanması,
- ★ Gelenekle bağının incelenmesi

hususları üzerinde durulmasına bağlıdır.

Anlatmaya Bağlı Edebî Metin Türleri

1. DESTAN

- ★ Ulusların hayatında önemli izler bırakan **savaş, doğal afet, kıtlık ve göç** olaylarından yola çıkılarak oluşturulan edebî ürünlerdir.
- ★ Ulusların **"çocukluk dönemi"** olarak nitelenebilecek en eski dönemlerinin ürünleridir.
- ★ **İnsanüstü nitelikler yüklenmiş** kahramanlar ve olağanüstü olaylarla oluşturulur.
- ★ **Olusum, yayılma** ve **derlenme** gibi üç safhadan oluşur.
- ★ Sözlü edebiyat ürünü olan destanlar **yaratıcısı belli olmayan** ürünlerdir. Bunlar halk arasında anlatıla anlatıla topluma yayılır, bu esnada kimi değişikliklere uğrar. Son olarak bir derleyici tarafından bu destana son şekli verilerek **yazıya** geçirilir.
- ★ Destanlar bir toplumun özelliklerini kavramamızda önemli **ipuçları** içerir: **Yaşadıkları coğrafya, tarihsel gelişimleri, gelenek ve görenekleri, inanç sistemleri, toplumsal yapıları, yönetim biçimleri, dilleri, sanat zevkleri gibi**
- ★ Destanlarda **gerçek ile düşler iç içe geçmiş** durumdadır.
- ★ Oldukça uzun manzumelerdir. Az da olsa **mensur** destanlar da vardır. Edebiyatımızdaki **Battalname**, **Saltukname**, **Danışmendname** mensur olarak oluşturulmuştur.
- ★ Destanlar genellikle **üstün özellikler** yüklenen savaşçı bir lider etrafında şekillenir.

İki tür destan vardır:

- ★ **Doğal Destan:** Halkın bünyesinde doğan, anonim ürünlerdir. Oluşumundan uzun bir süre sonra **ozan tarafından derlenip son şekli verilerek yazıya** geçilir.
- ★ **Yapma Destan:** Bir şair veya yazar tarafından oluşturulan, milletin tarihindeki önemli bir olaydan esinlenilerek oluşturulmuş ürünlerdir.

Notlarım

TÜRK DESTANLARI

İslamiyet Öncesi

Altay - Yakut Türkleri
• Yaradılış Destanı

Saka türleri

• Alp Er Tunga Destanı
• Şu Destanı

Hun Türkleri

• Oğuz Kağan Destanı
• Atilla Destanı

Göktürkler

• Bozkurt Destanı
• Ergenekon Destanı

Uygur Türkleri

• Türeyiş Destanı
• Göç Destanı

İslamiyet Sonrası

Karahanlı Dönemi
• Satuk Buğra Han Destanı

Kazak - Kırgız Çevresi
• Manas Destanı

Türk - Moğol Çevresi
• Cengiz Han Destanı

Tatar - Kırım Çevresi
• Timur Destanı
• Edige Destanı

Selçuklu - Osmanlı Dönemi
• Battal Gazi Destanı
• Danışmend Gazi Destanı
• Köroğlu Destanı

Yapma Destanlar

Kayıkçı Kul Mustafa
• Genç Osman Destanı

Fazıl Hüsnü Dağlarca
• Üç Şehitler Destanı
• Çanakkale Destanı

Mehmet Akif Ersoy
• Çanakkale Şehitlerine

Cahit Külebi
• Kurtuluş Savaşı Destanı

Nazım Hikmet Ran
• Kuva-yı Milliye Destanı

Ceyhun Atuf Kansu
• Sakarya Meydan Savaşı

etkinlik

YABANCI DESTANLAR

Doğal Destanlar

Sümer Destanı

• Gılgamış

Latin Destanı

• Aenios

Japon Destanı

• Şinto

Fransız Destanı

• Chanson de Roland

Rus Destanı

• Igor

İspanyol Destanı

• Le Cid

Yunan Destanları

• Ilyada ve Odessa

İran Destanı

• Şehnâme

Fin Destanı

• Kalevela

Hint Destanları

• Ramayana

• Mahabharata

Alman Destanı

• Nibelungen

Yapma Destanlar

İngiliz Destanı

• John Milton

• Kaybolmuş Cennet

Fransız Destanı

• Voltaire

• Henriade

İtalyan Destanları

• Lu davico Ariosto

• Cılgın Orlando

• Torguato Tosso

• Kurtarılmış Kudüs

• Dante Alighiere

• İlahi Komedya

etkinlik

Anlatmaya Bağlı Edebî Metin Örneklerini İnceleme

Simdi Okuma Zamanı

OĞUZ KAĞAN DESTANI

... Günlerden bir gün, Ay Kağan'ın gözü parladı, doğum sancıları başladı ve bir erkek çocuk doğurdu. Bu çocuğun yüzü gök gibi parlaktı. Ağzı ateş kızılı, gözleri ela, saçları ve kaşları kara idi. Perilerden daha güzeldi.

Bu çocuk anasının göğsünden bir defa süt içti, bir daha içmedi. Çiğ et, aş ve şarap istedi. Dile gelmeye başladı. Kırk gün sonra büyüdü, yürüdü, oynadı. Ayağı öküz ayağı gibi (kuvvetli), beli kurt beli gibi (ince), omuzları samur omuzu gibi, göğsü ayı vücudu gibi (kuvvetli) ve bütün vücudu tüylü idi. Yılkı güder, ata biner, av avlardı. Günlerden, gecelerden sonra yiğit (delikanlı) oldu. O çağda, o yerde bir ulu orman vardı. Bu ormanda dereler, gözeler çoktu. Buraya gelen avlar, uçan kuşlar da çoktu. Ormanın içinde bir de büyük bir canavar vardı: Yılkıları, insanları yiyen, çok büyük yaman bir canavar! (metinde gergedan olarak geçiyor.)

Toydan sonra Oğuz Kağan beğlere ve halka yarlıg verdi. Dedi ki:

Ben sizlere oldum kağan,
Alalım yay ile kalkan,
Nişan olsun bize buyan,
Bozkurt olsun bize uran,
Demir kargı olsun orman,
Av yerinde yürüsün kulan,
Daha deniz, daha müren,
Güneş tuğ olsun, gök kurkan.

Gene ondan sonra, Oğuz Kağan dört yöne yarlıg yolladı. Bildiriler bildirdi ve elçilerine verip gönderdi. Bu bildiriler şöyle yazılmıştı:

"Ben Uygurlar'ın kağanıyım, yerin dört bucağının kağanı olsam gerektir. Sizlerden baş eğmenizi istiyorum. Kim benim ağzıma bakarsa (ağzımdan çıkan emirlere uyarırsa), hediyelerin kabul eder, onu dost bilirim.

Bu canavar, halkı ağır bir eziyetle ezmiş sindirmişti. Oğuz Kağan çok cesur yiğitti. Bu canavarı avlamak istedi ve günlerden bir gün ava çıktı. Kargı, yay, ok, kılıç, kalkanla atlandı (ve canavarı bulmak için ormana gitti).

(Önce) bir geyik yakaladı. Onu söğüt çubukları ile bir ağaca bağlayarak bırakıp gitti. Sabahleyin tan yeri ağarırken yine geldi, gördü ki canavar geyiği kapmış. (Oğuz Kağan bu defa) bir ayı yakaladı. Onu, altın kemeri ile ağaca bağladı ve gitti. Ertesi sabah, tan yeri ağarırken yine geldi. Gördü ki canavar ayıyı da almış, götürmüştü. (Bu defa) o ağacın dibinde kendisi durdu. Canavar gelip, başı ile Oğuz'un kalkanına vurdu. Oğuz kargı ile canavarın başına vurarak onu öldürdü. Kılıçla başını keserek, alıp gitti. Tekrar (aynı yere) geldiği zaman gördü ki bir sungur (aladoğan) canvarın içerisini (iç organlarını) yemektedir.

Kim baş eğmezse, gazaba gelirim, onu düşman tutar, çeri çıkarıp baskın yapar ve astırırım, yok ederim!" Gene o çağda, sağ yanda, Altın Kağan denen bir kağan vardı. Altın Kağan, Oğuz Kağan'a elçi gönderdi. Pek çok altın, gümüş, yakut taşlar, pek çok mücevher yollayarak bunları Oğuz Kağan'a saygı ile sundu.

Nihat Sami Banarlı / Resimli Türk Edebiyatı Tarihi

Notlarım

etkinlik

Oğuz Kağan Destanı hakkında belirleyebildiklerimizi yazalım.

1. Metin ve Zihniyet

Oğuz Kağan'ın betimlenmesinde kullanılan unsurlar Türklerin doğa ile iç içe yaşadığının bir göstergesidir. "Yiğitlik" kavramının o toplum içinde ne derece önemsendiğini de hem Oğuz Kağan'ın canavarla mücadele azminde hem Urum Kağan'la mücadelesinde görmekteyiz. Savaşçı bir ulus oldukları da metinden elde edilen çıkarımlardan biridir.

"Işık, kurt, gök" motifler dönemin inanç dünyası ile ilgili ipuçları içermektedir.

2. Yapısal Özellikler

Aşağıdaki boşlukları dolduralım.

- a** **Olay Örgüsü:** Metnin olay örgüsünü şu ana olaylar oluşturur: Oğuz Kağan'ın doğuşu, yiğit oluşu, canavarla savaşması, evlenmesi, çocuklarının olması, beylere haber salması, baş eğmeyenlerle savaşması ve zafer kazanması
- b** **Şahıs Kadrosu:** Başkahraman Oğuz Kağan, yardımcı kahramanlar ise Urum Kağan, Uruz Beğ, kurt, canavar ve Oğuz Kağan'ın eşidir.

etkinlik

- c** **Zaman:** Metinde olayların geçtiği zamanla ilgili bir ipucu yoktur. Destanlar (doğal) tarih öncesi dönem ürünleridir. Araştırmacılara göre eserde anlatılan Oğuz Kağan, Mete'dir. Mete, M.Ö 209 - 174 yıllarında hüküm sürdüğüne göre bu bize dönemle ilgili bir fikir verebilir.
- d** **Mekân:** Muz Dağı ve İtil Müren adlı deniz dışında net bir mekân bilgisi alamamaktayız. Olaylar dağ, orman, dere gibi farklı mekânlarda geçmiştir.
- e** **Tema:** Oğuz Kağan'ın hayatı, devletin başına geçmesi ve yiğitlikleri ele alınmıştır.
- f** **Dil ve Anlatım:** Destanlarda kullanılan abartılı anlatımı bu metinde de görmekteyiz. Anlatım hâkim bakış açısı ile verilmiştir. Manzum bölümün hece ölçüsü ile (8'li) ve tam uyakla oluşturulduğu görülmektedir.
- g** **Gelenek:** Destanlar ulusların tarih öncesi döneminin ürünleridir. Dolayısıyla bu metnin destan anlatıcılığı geleneğinin ilk halkasını oluşturduğunu söyleyebiliriz.
- h** **Anlama ve Yorumlama:** Destanlar toplumu derinden etkileyen bir olay veya kişi çerçevesinde oluşan eserlerdir. Bunlarda ortak acılar, ortak mutluluklar, ortak hedefler dile getirilir. Bu metinde de bir hükümdarın ekseninde milli birlik düşüncesinin somutlaştırıldığı görülür.
- i** **Metin ve Şair:** Destanlar anonim ürünlerdir. Bu metnin de yazarı bilinmemektedir.

Notlarım

2. MASAL

Dinleyeni eğlendirmek, eğlendirirken **düşündürüp eğitmek** amacıyla söylenen; **olağanüstü** olayları **zaman ve mekânca** belirsizlik taşıyan bir hayali dünya içinde anlatan; kahramanları insan, hayvan veya olağanüstü varlıklardan oluşan anonim ürünlerdir.

Masalın genel özellikleri :

- Genellikle söyleyeni **belli değildir**.
- iyilik-kötülük, dürüstlük-yalancılık, güzellik-çirkinlik gibi** karşıt durumları masal dünyasında bir araya getirmek esastır.
- Zaman ve mekânda **belirsizlik** söz konusudur.
- Kahramanları insan olabildiği gibi **hayvan ve doğaüstü** varlıklar da olabilir. **Cinler, periler, devler, yarı at yarı insan olan** varlıklar gibi.
- Masalların başında ve sonunda **bazı tekerlemele-re** yer verilir.
- Dil, oldukça **açık, sade** ve **yalındır**.

Akıcılık ise masalların en önemli söyleyiş özelliğidir.

- Kahramanlar, amaçlarına ulaşmak için kötü kişilerle ve mücadele etmek zorunda kalır.

Masal üç bölümden oluşur: **Başlangıç**, **asıl masal** ve **sonuç**.

Başlangıç; bölümü genellikle tekerlemedir. **Kafiyeli söyleyişlerden oluşan bu tekerlemeler dinleyiciyi masal dünyasına çeker.**

Asıl masal; bölümünde olay örgüsü yer alır. **Kahraman ve onun karşılaştığı zorluklar bu bölümde aktarılır.**

Sonuç; bölümünde iyilerin mutluluğa kavuşmasına, kötülerin cezalandırılmasına yer verilir. **Genellikle bu bölümde anlatıcı güzel dileklerini aktarır ve yine tekerlemeli bir sona yer verilir. Bir yazar tarafından oluşturulan masallar da vardır. Danimarkalı yazar Andersen bunların başında gelir. Grim Kardeşler de Alman kültürüne has masalları derleyip düzenlemiş, edebi bir tat katarak dünya mirasına dahil etmiştir.**

Simdi Okuma Zamanı

ANAKARIYLA TİLKİ

Vakti zamanında, ne varmış ne yokmuş. Bir ihtiyar kadın varmış, bir tek kızı varmış, kızını gelin etmiş. Kızını görmeye gidiyormuş. Eskiden eski insanların nesi varmış, iki tane keçisi varmış; bunlardan yağ toplamış, bir ufak çiniye koymuş, bir serikle ağzını kapatmış, çininin kulplarına kuvvetli bir ip bağlamış, eline almış, beli de eğrice yola çıkmış, bir yazının düzündü bir tilkiye rastgelmis:

"Anakarı nere gidiyorsun?"

"Oğul, kızımı gelin ettim, görmeye gidiyorum."

"Geride hiç çocuğun yok mu?"

"Yok"

"Beni evlat et, ne olur?"

"Edeyim oğul, sen bana zaten lazımsın, damın deliğinde yalnızım."

"Anakarı, ver çiniyi ben alayım."

"Oğul, sen yorulursun, sen çocuksun, yazıktır sana." Neyse gidiyorlar, kadın çiniyi de tilkinin eline veriyor, kadın iki elini arkasına bağlıyor, tilki

de arkası sıra geliyor, anakarı diyor ki: "Oğul, gel önüm sıra git, geride kalma."

"Ana ben sana hürmeten arkadan geliyorum, nasıl önüne düşeyim, sen yürü ben seni takip ediyorum."

Notlarım

Pertev Naili Boratav ve Eflatun Cem Güney Türk halk bilimiyle ilgilenmiş ve masal derleme noktasında edebiyata büyük katkı sağlamıştır.

Simdi Okuma Zamanı

Tilki bir taraftan da eliyle yağ çıkartıyor, yiyor, çıkartıyor, yiyor. Bunlar gidiyorlar, yağ da kurtuluyor, tilki biraz toprak alıp çininin dibine koyuyor, kulpunu veriyor nenenin eline:

"Anakarı sen bunu al, gir bacımın evine ben de geliyorum." Neyse, çiniyi alıp anakarı içeriye giriyor, kız çininin içine bakıyor ki toprak.(...)

"Git bana su getir, köküme bağla." Çeşmeye gidiyor: "Çeşme, bana su ver, götürüp duta bağlayayım, dut yaprak versin, keçiye götürüyem, keçi süt versin, sütü yoğurt çalayım, yoğurdu ayran, ayranı yağ edeyim anakarıya götürüyem, kuyruğumu versin, önümü bu tarafa bir daha döndürmeyem." "Git kızları getir de benim önümde oynasınlar." "Kızlar, gelin çeşmenin başında oynayın, çeşme su versin, suyu duta götürüyem, dut yaprak versin, keçiye götürüyem, keçi süt versin, sütü yoğurt çalayım, yoğurdu ayran, ayranı yağ edeyim, anakarıya götürüyem, kuyruğumu versin, önümü bu tarafa bir daha

döndürmeyem." "Git bize yumurta getir."

"Tavuklar, yumurta verin kızlara götürüyem, kızlar, gelip çeşmede oynasınlar, çeşme su versin, suyu duta götürüyem, dut yaprak versin, keçiye götürüyem, keçi süt versin, sütü yoğurt çalayım, yoğurdu ayran, ayranı yağ edeyim anakarıya götürüyem, kuyruğumu versin, önümü bu tarafa bir daha döndürmeyem." "Git bize darı getir." Gidip bakıyor bir çiftçi darı ekiyor, yalan söylüyor: "Çiftçi, çiftçi, eşeğini kurt yiyor."

Çiftçi mastayı alıyor, koşup gidiyor. Tilki de torbayla darıyı alıp tavuklara kaçırıp getiriyor, tavuklar yumurtluyorlar, yumurtaları kızlara götürüyor, kızlar çeşmede oynuyorlar, çeşme su veriyor, duta suyu götürüyor, dut yaprak veriyor, yaprakları keçiye götürüyor, keçi süt veriyor, götürüp yoğurt çalıyor, anakarı da kuyruğunu veriyor. Tilki bir daha önünü bu tarafa döndürmüyor, artık, yiyor, içiyor, muradına geçiyor.

Umay Günay / Elazığ Masalları'ndan

etkinlik

"Anakarıyla Tilki" adlı metindeki masala ait özellikleri çıkarmaya çalışalım.

"Vakti zamanında ne varmış ne yokmuş." kalıplaşmış ifadeyle başlayan masalın başkahramanları Anakarı ile tilkidir. Tüm masalarda olduğu gibi zaman ve mekân belirsizdir. "Kişi yaptığı kötülüğün bedelini öder." düşüncesi çevresinde oluşturulan masalda olağanüstülükler de söz konusudur: Tilkinin konuşması, çanaktaki yağı yiyip yerine toprak doldurması; keçi, dut, çeşme, tavuk gibi varlıkların konuşması, tilkinin yoğurt yapması gibi olaylar olağanüstülükleri oluşturur.

Öyküleme anlatım biçimi kullanılmış, olay hâkim bakış açısı ile anlatılmıştır. Anlatım kısa cümlelerin sıralanması ile oluşturulmuştur. Öğrenilen geçmiş zaman kipi (-miş) yerine şimdiki zaman kipi kullanılmıştır.

Notlarım

3. HALK HİKÂYESİ

16. yüzyıl itibarıyla sözlü halk kültürü içinde varlığını duyuran, **aşk, kahramanlık gibi** temalar üzerinde şekillenen, **söz ve ezgi eşliğinde** anlatılan uzun soluklu anlatılardır.

- 1 **Destanların yerini tutmuş gibidir**.
- 2 Bir anlatıcı tarafından **köy kahvelerinde, düğünlerde, meclislerde** anlatılmıştır.
- 3 Olaylar **mensur**, diyaloglar ve duygular **manzum** olarak anlatılır.
- 4 Anlatıcı genellikle bir **saz sairidir**, saz eşliğinde ve **ezgiyle** kimi bölümler aktarılır. Anlatıcı yer yer **taklitler** de yapar.
- 5 Uzun solukludur. Kimi halk hikâyeleri **3, 5, 7 gece** sürebilmektedir. Bir iki saat süren kısa halk hikâyeleri de vardır.

- 6 **Giris (döşeme), olay** ve **dua** bölümleri vardır.
- 7 Halk hikâyelerinde **coban, eskiya, tüccar, beykızı, bey, kadı** gibi kahramanlar yer alır.
- 8 Halk hikâyeleri tema yönünden ikiye ayrılır:

Sevgi (Aşk)
Hikâyeleri

Kahramanlık
Hikâyeleri

Sevgi hikâyelerinin bir kısmı gerçekte yaşamış halk ozanlarının yaşamını içerir: **Âşık Garip, Ercisli Emrah, Kerem, Karacaoğlan, Tufakanlı Abbas, Kurbanî, Sümmani** gibi.

Kahramanlık hikâyelerinde en çok Köroğlu hikâyeleri anlatılmıştır. **Ferhat ile Şirin, Tahir ile Zühre, Emrah ile Selvihan, Âşık Garip, Kerem ile Aslı, Köroğlu** en ünlü halk hikâyeleridir.

Simdi Okuma Zamanı KEREM İLE ASLI HİKÂYESİNİN HÜLÂSASI

Evvel zaman içinde Şiraz şehrinde Sürurî Şah aldı bir padişahla onun Yahud adında bir eğlencesi (musâhip) vardı. İkisinin de çocukları olmadığından keder içinde idiler. Padişah, mal ve tahtını kime bırakacağı endişesi ile baş keşişi ile sohbet ederken, Keşiş Yahud: "İnsan her ne bilirse seyahat ile öğrenir." der. Ve ona seyahat teklif eder. Ellerinde asâ, sırtlarında hırka, başlarında tâç, yola çıkarlar. Yolda, çocukları olursa birbirlerine verilerini açarlar. Derviş, cebinden çıkardığı bir elmayı ikiye bölerek karıları ile birlikte yemeleri için verir; onlara elmadan olan çocukların birbirlerini seveceklerini ve birbirinden ayırmanın günah olduğunu söyler. Padişah, keşişin oğlu olursa kızı vereceğini vâdeder. Nihayet derviş kaybolur. O zaman Hızır'ı bulduk diye sevinip evlerine dönerler.

Dokuz ay dokuz gün dokuz saat sonra Hatice Sultan'ın bir oğlu, keşiş karısının da bir kızı dünyaya gelir. Yedi gün yedi gece donanma yaparlar. Oğlana Şah Gülşen, kıza Meryem adı verilir. Çocuklar büyümeye başlar.

Padişahın oğlu, Sofu adlı hocası ile 15 yaşına, kâmil oluncaya kadar okur. Bir gün çocukların uçurduğu güvercinleri görüp hocasından güvercin ister, Sofu, ona güvercin alır. Gülşen'in uçurduğu kuşlar bir gün Yahud'un evi önündeki çınara konar. Oğlanın kuşları indirmek için attığı taş, yedi kat camı delip kızın gergeline dokunur. Meryem, taşı atanın kim olduğunu öğrenmek maksadı ile pencereden bakarken Gülşen'le karşılaşır.

Kars'ta Emin Paşa, Kerem Han'dan haber gelinceye kadar keşislere, Yahud'u manastıra yerleştirmelerini emreder.

Notlarım

Kerem, Tiflis'e uğradığı zaman Âdil Han'ın ziyafeti vardır, bu ziyafette otuz altı şairle Bağdat'lı Berayet göze çarpar. Müşâare başlar. Kerem, hepsinin elinden sazlarını alır. Berayet, Kerem'i tanıyınca, elini öper, yürük şairler tahammül edemeyip, kaçarlar. Âdil Han, Aslı gittiği için Kerem'e yardımda bulunamaz.

Sofu'ya beğendiği kızlardan biri verilir. Hasnâ Hanım düğünü hazırlar. Gerdek gecesini, keşişin Aslı'ya giydirdiği sihirli gömlek bir türlü çözülemez. O zaman Kerem'in ağzından yeşil bir alev çıkar. "Ben, bu alevle yansam da birşey olmam, sazım bile tekrar bütün olur, bana su dökme" diye Aslı'ya tembih eder ve yanmaya başlar. Aslı, dayanamaz, bir dolu desti suyu başına döker, alev şiddetlenir. Kız âh eder, kimseye varmayacağına ahdedip Kerem'in ateşine atılarak o da ölür.

Kerem'in Aslı Peşinde Söylediği Türküler

1

Agalar yâri kaçırdım
Beğler Hân Aslı'mı gördün mü
Bülbülü daldan uçurdum
Güller Hân Aslı'mı gördün mü

Aslı hûridir bilene
Koynu cennettir girene
Ceylâna benzer ceylâna
Bağlar Aslı'mı gördün mü

2

Nic'edeyim Aslı senden
en dönerem gönül dönmez
Bir yavriya düştü gönül
Ben dönerem gönül dönmez

etkinlik

1. Metin ve Zihniyet

Kerem ile Aslı Hikâyesi, halk hikâyelerinin aşk temalı olanlarına örnektir. *Sevmek, mücadele etmek, kavuşamamak ritüeli bu eserde de kendini göstermiştir. Sevenlerin kavuşamamasındaki temel etken din farklılığıdır. Müslüman bir genç ve bir keşiş kızının aşkı din engeline takılmıştır. Farklı kültür ve inanıştaki insanların bir arada yaşaması dönemle ilgili bir fikir edinmemizi sağlıyor. Babadan oğula geçen yönetim anlayışı, Hızır inancı, öteki dünyada sevenlerin kavuşacağı inancı da döneme hâkim siyasi ve dini unsurlar olarak gösterilebilir.*

2. Yapı

- a) Olay Örgüsü:** Oldukça yoğun aktarılan olaylar çerçevesinde oluşmuştur: Çocuğu olmayan keşiş ve şahin dervişin verdiği elmayı yemeleri, birbirlerine çocuklarını evlendireceklerine dair söz vermeleri, çocukların doğması, Aslı ile Kerem'in birbirlerini görmeleri, keşişin ailesini alıp kaçması, Kerem'in onları araması, kaçısa hazırlanmaları, kavuşamayıp ölmeleri...
- b) Şahıs Kadrosu:** Başkahramanlar Aslı ile Kerem, yardımcı kahramanlar ise Şah, Keşiş, Derviş, Kayseri Beyidir.
- c) Zaman:** Metinde başta verilen "evvel zaman" ifadesinden de anlaşılacağı gibi belirsizdir. Ancak İslamiyet sonrası dönemde geçtiği yorumu yapılabilir.

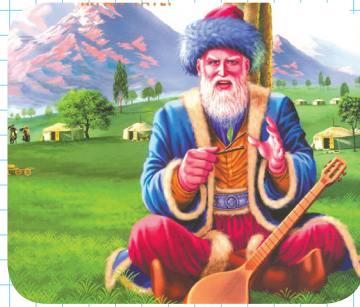
Notlarım

etkinlik

- d** **Mekân:** Kaçış yaşandığı için oldukça farklı mekânlar kullanılmıştır: İsahan, İran, Kafkasya, Anadolu gibi.
- e** **Tema:** Aşk teması ekseninde oluşturulan metinde aşk için mücadele etme fikri hikâyenin geneline hâkim olmuştur.
- f** **Dil ve Anlatım:** O dönemin Anadolu Türkçesi ile söylenmiştir. Halk edebiyatının geneline hâkim olan sade ve yalın söyleyiş bu metin için de geçerlidir.
- g** **Metin ve Gelenek:** Destan anlatıcılığından Dede Korkut hikâyeciliğine kadar gelişen bir olay anlatma geleneği halk hikâyeciliğini doğurmuştur. Ancak dstandaki olağanüstülükler, abartılar törpülenerek halk hikâyeleri oluş turulmuştur. Saz eşliğinde söylenmesi de kopuz geleneğinin devamıdır.
- ğ** **Anlama ve Yorumlama:** Edebiyatın temel temalarından birinin ele alındığı bu hikâyede aşk yüceltilmiştir. Seven insanın azminin, aşkına duyduğu özlemin din engelini dahi aşabileceği üzerinde durulmuştur.
- h** **Metin ve Yazar:** Halk hikâyeleri anonim ürünlerdir. Hâkim bakış açısıyla aktarılan metin halkın ortak ürünüdür.

4. DEDE KORKUT HİKÂYELERİ

- Destandan halk hikâyeciliğine geçiş dönemi ürünleridir. Asıl adı "Kitab-ı Dede Korkut Ala Lisan-ı Tâife-i Oğuzan" dır.
- Bir ön söz ve on iki hikâyeden oluşur. Hikâyeler, aynı coğrafyada aynı dönemde yaşanmış olayları içerir. Dede Korkut o dönemdeki Türkler tarafından sevilip sayılan ve geleceği görmek gibi üstün bir güce ve bilgiye sahip olduğu düşünülen bir kişidir.
- İslamiyet'i yeni kabul etmiş olan Türk boylarının komşularıyla ve kendi içlerinde yaşadıkları kimi çekişmeleri konu edinir. İslam öncesi dönemden izler taşır.
- Hem olağan hem olağanüstü olay ve kişileri ele alan hikâyeler, Oğuz Türkçesiyle yazılmıştır. Nazım nesir karışık oluşuyla halk hikâyelerine benzer. Düz yazı bölümlerinde seciye başvurulmuştur.
- Halk arasında sözlü olarak yaşatılan öyküler 15-16. yüzyılda son şekli verilerek yazıya aktarılmıştır.
- Vatikan ve Dresten kütüphanelerinde iki nüshası bulunmaktadır. Vatikan nüshasında sadece altı öykü mevcuttur.
- O dönemki siyasî, sosyal, kültürel ortamı yansıması açısından önemli bir kaynaktır. Aynı zamanda deyim ve atasözü yönünden de bir dil zenginliği taşımaktadır.

video

Notlarım

5. MESNEVİ

Her beyiti kendi içinde kafiyelenerek yazılan, uzun öyküleri anlatmaya uygun divan edebiyatı ürünüdür.

- * Aruzun kısa kalıpları ile oluşturulur.
- * Beyit sayısı konuya ve şairin isteğine bağlıdır.
- * Edebiyatımızda ilk örneğini 11. yüzyılda Yusuf Has Hacip "Kutadgu Bilig" ile vermiştir.
- * Fars kültürüne has olan bu tür, olay anlatmaya yönelik oluşturulmuştur.
- * Bir olay örgüsü içinde kişiler, zaman ve mekân unsurlarını içerir.
- * Kurmaca anlatıya uygun olarak çok değişik konuları içerebilir.
- * Aşk, ilahi aşk, tasavvuf, savaş, mizah ve öğreticilik özelliği taşıyan kimi konular mesnevi ile anlatılabilir.

KONULARINA GÖRE MESNEVİLER

1

Aşk Konulu Mesneviler

Fuzuli: Leyla vü Mecnun
 Seyhi: Hüsrev ü Sirin
 Ahmedi: Cemsid ü Hürsid
 Seyyad Hamza: Yusuf u Züleyha

2

Bir Şehri Anlatan Mesneviler

Lamii: Şehrengiz-i Bursa
 Enderunlu Fazıl: Hübnâme
 K. İzzet Molla: Edirne Şereşgiz

KONULARINA GÖRE MESNEVİLER

3

Didaktik / Öğretici Mesneviler

Nabi: Hayriye
 Nabi: Hayrabad
 Yunus Emre: Risaletü'n Nushiyye
 Yusuf Has Hacib: Kutadgu Bilig

4

Mizahî Mesneviler

Şeyhî: Harnâme

5

Evlenme ve Sünnet Törenlerini Anlatan Mesneviler

Vehbî: Surnâme

6

Dinî - Tasavvufî Mesneviler

Süleyman Çelebi: Vesiletü'n - Necat
 Seyh Galib: Hüsn ü Aşk
 Aşık Paşa : Garipnâme
 Mevlana : Mesnevi
 Gülşehri: Mantıku't Tayr

7

Savaş ve Kahramanlık Mesnevileri

Ahmedi: İskendernâme

etkinlik

Notlarım

6. MANZUM HİKÂYE

- ★ **Olmuş** veya **olması mümkün** olayların şiir formatında yazıldığı ürünlerdir.
- ★ Öğreticilik özelliği ön planda olan manzum hikâyelerin de **serim, düğüm, çözüm** bölümleri vardır. **Bunlarda da karşılıklı konuşmalara insan ve mekân betimlemelerine yer verilir.**
- ★ Dil, **öğreticilik** özelliğinden dolayı okuyucunun kolayca anlayabileceği açıklıktadır. **Konuşma diline yaklaştırılmış bir dil kullanılır.**

Edebiyatımızda Tevfik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy bu türün en güzel örneklerini vermişlerdir. Orhan Veli Kanık da Nasrettin Hoca fıkralarını şiirleştirme yoluna gitmiştir, bu örnekler de manzum hikâye özelliği taşır.

Tevfik Fikret'in "Balıkçılar, Nesrin, Hasta Çocuk" ve Mehmet Akif'in "Küfe, Mahalle Kahvesi, Seyfi Baba" adlı manzum hikayeleri bu türün en güzel örnekleridir.

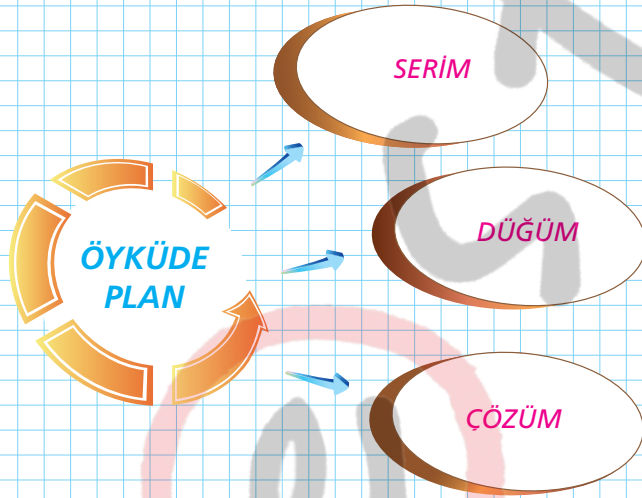
7. ÖYKÜ (HİKÂYE)

Olmuş veya **olması mümkün** bir olayı; **kişi, zaman ve mekân** üçgeninde veren kısa ve yoğun anlatım türüdür.

Serim Bölümü: Giriş bölümü veya tanıtım bölümüdür. Olay, kişiler ve mekân kısaca tanıtılır.

Düğüm Bölümü: Gelişme bölümüdür. Çatışmanın ve okuru meraklandıracak olayların yaşandığı bölümdür.

Çözüm Bölümü: Sonuç bölümüdür ki öykünün düğümü burada çözülür. Okurun merakının giderildiği, çatışmanın sonlandığı bölümdür. Genellikle beklenmedik bir son içerir.

Notlarım

a. Olay Öyküsü

Özellikleri

- * Klasik öykü de denir.
- * Olayı esas alır.
- * Mutlaka serim, düğüm, çözüm bölümü vardır.
- * Okuyucunun merakını uyandıracak olaylar işlenir.
- * Sonlar beklenmedik şekildedir.
- * Dünya edebiyatında Fransız yazar Guy de Maupassant en önemli temsilcidir.
- * Bizdeki en önemli temsilcisi Ömer Seyfettin'dir.

b. Durum Öyküsü (Kesit Öyküsü)

Yaşamdan bir kesiti, bu kesitten insanların hayata ve kendilerine yönelik düşüncelerini yansıtan, belli bir insanlık durumunu anlatan öykülerdir.

- * Diğer bir adı "modern öykü" dür.
- * Olay önemli değildir.
- * Serim, düğüm, çözüm bölümleri yoktur.
- * Okuyucuda merak uyandırmaya kaygısı yoktur.
- * Anlatımda olayın ilginçliği değil ustalık amaçlanır.
- * Dünya edebiyatında temsilcisi Rus yazar Anton Çehov'dur.
- * Edebiyatımızda Sait Faik Abasıyanık ve Memduh Şevket Esendal bu türün en önemli isimlerindedir.

NOT

Dünya edebiyatında öykü türünün kurucusu İtalyan yazar Boccacio kabul edilir. Bir veba salgını sırasında bir kiliseye sığınan on kişinin on gün boyunca birbirlerine anlattıkları onar öyküden oluşan "Decameron" adlı eser ise ilk öykü kitabı olarak dünya edebiyatındaki yerini almıştır.

Emin Nihat'ın "Müsameretname" ve Ahmet Mithat Efendi'nin "Letaif-i Rivayat" adlı eserleri edebiyatımızdaki ilk öykü örnekleridir. Batılı anlamda ilk öykü örneklerini ise Samipaşazade Sezai'nin "Küçük Seyler" adlı eserinde görmekteyiz. Türk edebiyatında öykü alanında öne çıkan diğer isimleri şöyle sayabiliriz: Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Sait Faik Abasıyanık, Memduh Şevket Esendal, Haldun Taner...

Şimdi Okuma Zamanı

ELLİ KURUŞ

İster lapa lapa kar, ister şarıl şarıl yağmur yağsın, isterse de bütün gecenin ayazından karlar dona kesmiş olsun, sabahın beş buçuğunda karanlıkları ürperten sesiyle sokağa girerdi:

“Gazete, havadiis!”

Sabahın dördünde yazı makinemin başına geçtiğim için, bu ses, bu kara, yağmura, ayaza kafa tutan bu canlı, bu pırıl pırıl ses beni yazı makinemin başında bulurdu. Gazete paralarını akşamdan masamın kıyısına koyduğum için, bekletmez, koşardım sokak kapısına. Gazetelerimi önceden hazırlamış olurdu. Uzatır, paraları alır, saymaya filan lüzum görmeden cebine atar, donmuş burnu buhar kazanı gibi tüterek uzaklaşırken canlı, yaşam dolu sesiyle sokağı gene neşelendirirdi:

“Gazete, havadiis!”

Bir gün gözlerini yüzüme çevirdi: “Doktor olacağım ağabey!” dedi. “Bizim mahalledeki kör, topal, inme-

li, sızılıları tedavi edeceğim, hem de parasız!” Parayı verdim. Aldı. Yıldırım gibi uzaklaştı.

Sokağın başından sesi geldi:

“Gazete, havadiis!”

Günler geçiyor, her sabah saat gibi geliyor, gazetelerimi verdikten sonra ekliyordu:

“Üç lira kaldı borcum ağabey!”

Sonraları borcu iki liraya indi, bir liraya, daha sonra da elli kuruşa. En son gün gelir, iki gazetemi verirse borcunu ödemiş oluyordu ki gelmedi. Şaşıtm. Neden gelmemişti? Elli kuruşumun üstüne yatabileceği aklımın kıyısından bile geçmiyordu. Sakın herhangi bir trafik kazasında... Sanki gerçekten olmuş gibi içim parçalanıyor, hızla gelen bir taksi ya da bir hususinin altında kalmışçasına, kanlı bir insan yavrusunun her yanı kırılmış cesedi kafamda canlanıyordu.

Günler günleri, günler haftaları, haftalar da ayları kovaladı. Unutmuştum.

Bir başka çocuk getiriyordu gazetemi. Bu, ondan da cılız, ondan da üfürsen uçacak gibiydi. Onun da bir başka hikâyesi vardı çocuk omuzlarında taşıdığı. Karların savrulduğu bir kış sabahıydı.

Yazı makinemin başına geçmiştım. Şimdiye kadar hiç işitmediğim cılız bir çocuk sesi:

“Gazete, havadiis!”

O muydu? Fakat hayır, olamazdı. Pek cılızdı. Pence-remın önünde durmuş, ısrarla vızıldayıp duruyordu:

“Gazete, havadiis!”

Aşağı indim. Her günkü satıcıdan almıştım oysa gazetemi. Kapıyı açtım: Kısa pantolonlu, minnacık bir çocuk. Savrulan karlarla ıslanmış gazeteleriyle titreyip duruyordu.

“Ağabeyim, kusura bakmasın, dedi amca!”

“Ne bu?”

“Elli kuruş borcu kalmış size de...”

“Kendisi nerede?”

Ağlamadı, hıçkırmadı. Taş gibi, “Öldü,” dedi. “Dün Edirnekapı’ya gömdük...”

Elli kuruşu uzattı. Sonra çekip giderken:

“Gazete, havadis!”

Orhan Kemal / Varlık Dergisi

Notlarım

etkinlik

"Elli Kuruş" adlı metni zihniyeti yönüyle inceleyelim.

Yazar, babası tarafından terk edilen ve ailesine destek olmak için çalışan küçük bir çocuğun öyküsünü anlatır. Maddi yoklukların, küçük çocukların da ekmek parası derdine düşmelerine ve erken yaşta olgunlaşmalarına neden olusu üzerinde durulmuştur.

Görücü usulü ile evlenmenin o dönemde de geçerli olduğu "isteyeni olsa haminnesi hemen evlendirecekmis" cümlesinden anlaşılmaktadır.

"Okuyup adam olmak" düşüncesinin egemen olduğu gözleniyor, eğitimle ilerlemenin, refahın sağlanacağı vurgulanıyor.

etkinlik

"Elli Kuruş" adlı metni aşağıdaki unsurlara göre inceleyelim.

- Olay Örgüsü:** Elli Kuruş adlı öyküye hâkim olan olaydan çok diyalogdur. Gazeteci çocukla anlatıcı-kahraman arasındaki diyaloglardan öğreniyoruz.
- Şahıs Kadrosu:** Anlatıcı - kahraman, gazeteci çocuk, parçada yer alan şahıslardır.
- Zaman:** Öyküde olaylar zorlu geçen bir kış mevsiminde cereyan etmektedir.
- Mekân:** "Dün Edirnekapı'ya gömdük." ifadesinden yola çıkarak öykünün mekânının İstanbul olduğunu anlıyoruz.
- Tema:** "Ekmek kavgası" ana tema olarak işlenmiştir.
- Dil ve Anlatım:** Orhan Kemal sade, yalın ve açık bir anlatımı yeğlemiştir. I. tekil kişi anlatıcı kullanılmış, yani kahraman anlatıcı söz konusudur. Diyaloglardan sıklıkla yararlanılmıştır. Olay öyküsü tarzında yazılmıştır.
- Anlama ve Yorumlama:** Çocukların küçük yaşta maddi imkânsızlıklarla karşı karşıya gelmesi ve ailenin yüküne destek olma çabaları ele alınmıştır.
- Gelenek:** Hikâye edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde (19. yüzyılın sonlarında) girmiştir. Çok geçmişe dayanmasa da öykü türünde eserler vermeye Türk yazarları kolaylıkla intibak sağlayabilmiştir.
- Metin ve Yazar:** Yazar Orhan Kemal, kendisini de öykünün bir kahramanıymış gibi yansıtarak kahraman anlatıcı örneği vermiştir. "Sabahın dördünde yazı makinemin başına geçtiğim için..." ifadeleri de okuru, yazar ile anlatıcıyı aynı birey olarak algılamaya sevk ediyor.

Notlarım

Simdi Okuma Zamanı

EYLÜL

O zaman eylül kendisine, doğada ilk yılın ilk ayı, ölümlülüğü ilk duyma ayı, ilk yararsız ve acı mücadele arzusu gibi, hayatın ne olduğunu anlayıp farkına varılmadan geçen güzel geçmişin özlemiyle ilk boyunu bükülen ay gibi göründü.

Ayaklarının altında çamurlanmış çürük yapraklara bakarak, 'Evet, her şey çürüyor, demek biz de çürüyeceğiz.' diye düşündü.

Demek ki çürüyecekti, o da çürüyecekti? Böyle, hiçbir mutluluk gelmeden, daha henüz beklerken, özellikle hayatının nasıl hiçbir şeyin farkına varmadan geçmiş olduğunu anladıktan sonra, artık bir şey yapmanın mümkün olmadığını da görerek, böyle çürümek, bitmek, ona pek insafsızca, pek acı geliyordu.

Halbuki, işte onda yaşamak için daha şiddetli bir istek, mutluluktan yoksun olmamak,

hayatını kaçırmamak için derin bir ihtiyaç, gerekirse mücadele yeteneği vardı. Fakat her şey boş değil mi? Ne olsa, ne yapılsa, kış gelmeyecek mi? Ya gelinceye kadar... hiç mi, hiç mi bir şey yapılamaz? Böyle, görerek, anlayarak, bile bile hayat ve mutluluktan el çekmeye dayanmaktan başka bir şey mümkün değil mi?" (s.205-207)v

Mehmet Rauf / Eylül

etkinlik

Yukarıdaki parçayı inceleyelim.

Eylül romanı edebiyatımızda ilk psikolojik roman örneği kabul edilir. Parçada eylül ayıyla kendi yaşamını özdeşleştiren Suad'ın kaygıları dile getirilmiştir. Eserde yazar sık sık kahramanların iç monologlarına yer vererek ruh dünyalarını yansıtmayı tercih etmiştir.

Hâkim bakış açısı ile anlatımın sağlandığı görülmektedir. Bireysel bir tema, daha çok iç çatışmalar yansıtılmıştır. Eser "yasak aşk" teması üzerine şekillenmiştir. Hem toplumun baskısı hem de bireylerin vicdani hesaplaşmalarının kısaca aldığı bir asktan bahsedilmiştir.

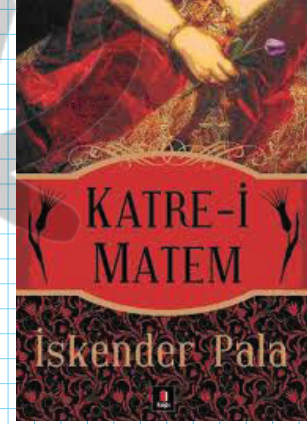
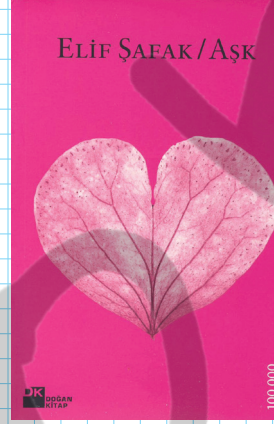
Notlarım

8. ROMAN

Olmuş veya olması mümkün olayları kurmacanın dünyası içinde zaman, mekân ve şahıs kadrosu ile destekleyerek anlatan uzun soluklu anlatım türüdür.

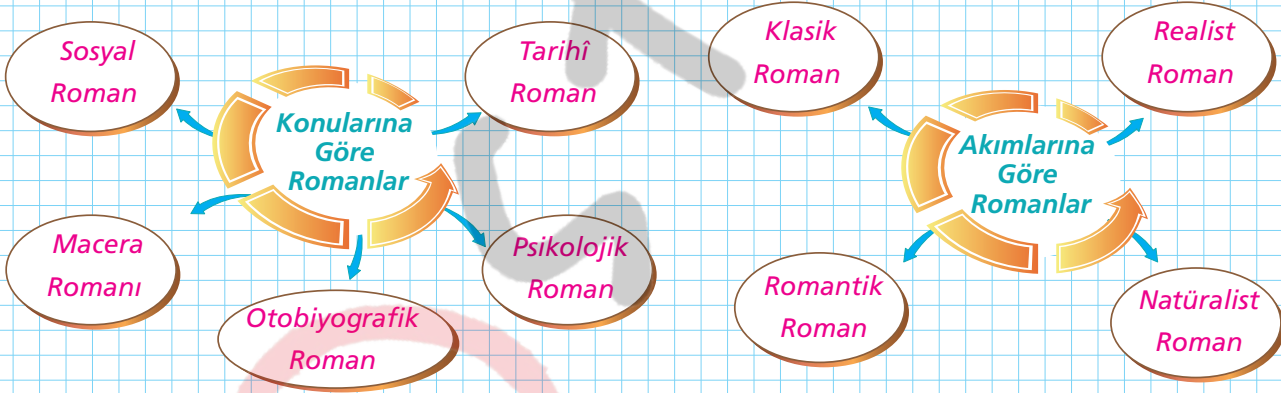
- * Romanın uzun soluklu oluşu ona geniş imkânlar sunar.
- * Kahramanların ruhsal analizini derinlemesine yapma fırsatı sunar.
- * Çevre ve insan betimlemeleri detaylı yapılabilir. Zaman açısından da sınırlama taşımaz.
- * Şahıs kadrosu olaya göre değişebilir. Örneğin Tolstoy'un "Savaş ve Barış", Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Şahnenin Dışındakiler" adlı romanlarındaki gibi oldukça kalabalık bir şahıs kadrosu içerebilir.

- * Romanda ağırlıklı olarak öyküleme ve betimleme anlatım biçimlerinden yararlanılsa da açıklama ve tartışmaya da başvurulabilir.

Roman Türleri

Romanlar konularına ve etkilendikleri akımlara göre sınıflandırılır.

Konularına Göre Roman Türleri:**a) Otobiyografik Roman**

Yazarın kendi hayat hikâyesini roman dünyası içinde anlattığı romanlardır.

b) Sosyal Roman

Toplumdaki bulanımları, köyden kente göçü, sınıfsal çatışmaları, ihtilalleri ve bunların toplumda yarattığı çalkantıları ele alan roman türüdür.

c) Tarihi Roman

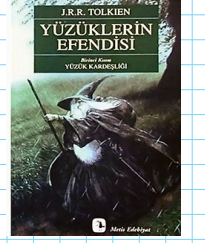
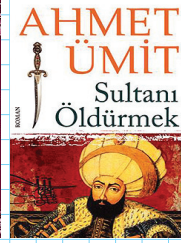
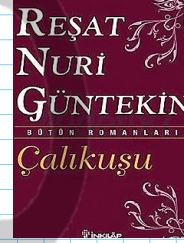
Tarihteki önemli olayları veya tarihe iz bırakmış önemli kişileri ele alan roman türüdür. Tarihi bir konuyu ele alan yazar, gerçekliğe zarar vermeden kurgusal öğeler ekleme yoluna gider.

d) Macera Romanı

Okurun ilgisini çekecek, merakını uyandıracak ilginç, sıradışı olayları konu edinir. Olayların akışı oldukça hızlıdır. Kahramanlar olmadık badireler atlar.

e) Psikolojik Roman

Roman kahramanlarının iç dünyasına yönelik çözümlerinin yoğunlaştığı roman türüdür. Duygular, çatışmalar, ruhsal dünyadaki gelgitler derinlemesine analiz edilir.

Akımlarına Göre Roman Türleri**a) Klasik Roman**

Akıl ve sağduyuyu ön plana alan, değişmez insan tiplerini anlatan roman türüdür. Bu tür romanlarda üslupta seçkinlik esastır.

b) Romantik Roman

Akıldan çok duygu ve hayallere önem verilir. Zıtların çatışması söz konusudur. İyi, tamamen iyi; kötü, tamamen kötü aktarılır. Olmadık tesadüflere yer verilir.

c) Realist Roman

"Roman, yola tutulan aynadır." mantığı ile var olanı, olduğu gibi aktarmaya dayanan gerçekçi romandır. Yazar tarafsızca sadece gözlemlerini aktarır.

d) Natüralist Roman

Toplumu ve insanı bir bilimadamı tavrıyla inceleyen ve yansıtan romandır. "Aynı şartlar altında, aynı olaylar, aynı sonuçları doğurur." tezini ispatlamaya çalışan bir yazar tavrıyla yazılırlar. İçgüdü, çevre ve soya çekimin insanı biçimlendirdiği görüşü hâkimdir.

NOT

Sayıdığımız türler dışında da roman sınıflamaları elbette ki vardır: egzotik roman, polisiye roman, bilim-kurgu romanı, fantastik roman, modernist roman...

etkinlik

Notlarım

- ✦ Dünya edebiyatında romanın ilk örnekleri Avrupa'da verilmiştir. İspanyol yazar **Cervantes'in "Don Kişot"** adlı eseri ilk roman kabul edilir.
- ✦ Türk edebiyatına roman Tanzimat Dönemi'nde çeviri yoluyla girmiştir. İlk çeviri roman, **Yusuf Kâmil Paşa'nın** Fenelon'dan çevirdiği "Telemak" adlı eserdir.
- ✦ İlk yerli roman, **Şemsettin Sami'nin "Taassuk-ı Talat ve Fitnat"** adlı eseridir.
- ✦ İlk edebî roman, **Namık Kemal'in "İntibah"** romanıdır.
- ✦ İlk tarihî roman, **Namık Kemal'in "Cezmi"** adlı romandır.
- ✦ İlk realist roman, **Recizâde Mahmut Ekrem'in "Araba Sevdası"** adlı romanıdır.
- ✦ İlk köy romanı, **Nabizade Nazım'ın "Karabibik"** adlı eseridir.
- ✦ İlk psikolojik roman, **Mehmet Rauf'un "Eylül"** romanıdır.

etkinlik

Simdi Okuma Zamanı

I. METİN

KOCAKARI İLE ÖMER

Ocak başında oturmuş bir ihtiyarca kadın.
 "Açız! Açız!" diye feryâd eden çocuklarının,
 Karıştırıp duruyorken pişen nevâlesini;
 Çıkarıdı yuttuğu yaşlarla çırpınan sesini:
 – Durundu yavrularım, işte şimdicek pişecek...
 Fakat ne hâl ise bir türlü pişmiyordu yemek!
 Çocukların yeniden başlamıştı nâleleri...
 Selamı verdi Ömer, daldı âkıbet içeri.
 Selamı aldı kadın pek beşuş bir yüzle.
 – Bu yavrular niçin, ey teyze, ağlıyor, söyle?
 – Bu gün ikinci gün, aç kaldılar...
 – O halde, neden
 Biraz yemek komuyorsun?
 – Yemek mi? Çömleği sen,
 Tirid mi zannediyorsun? İçinde sâde su var
 Çakıl taşıyla beraber bütün zaman kaynar!
 Ne çâre! Belki susarlar, dedim. Ayıplamayın.

- Peki! Senin kocan, oğlun, ya kardeşin, ya dayın...
 Tek erkeğin de mi yok?
- Hepsi öldü... Kimsem yok.
- Senin midir bu küçükler?
- Torunlarım.
- Ne de çok!

M. Akif Ersoy / Safahat

Notlarım

Şimdi Okuma Zamanı

II. METİN

Adnan Bey; başının üstünde bir dünya parçalanmışçasına, ezilmiş gibi hâlâ gözlerini Beşir'den ayırmayarak duruyordu; sonra birden taşan çılgın bir öfkeyle, bir şeyler kırmak, bir şeyler öldürmek isteyen bir köpürme ile kalktı.

Ne yapacağını bilmiyordu, odanın içinde dönüyordu. Bihter! Bihter! Ona Bihter lazımdı; kollarından tutacak, Bihter'i kıracaktı. Aralık kapısına koştu.

Bihter bu hiç beklenmeyen vakadan sonra kollarında Nihal'i çıkaran kocasını takip edemeyerek orada, bir hareket etmeksizin donmuşçasına kalmış idi. Şaşkın gözlerle etrafına bakarak kendisini oradan ayıracak bir başka olayı bekliyordu.

İşte şimdi bütün tasavvur edilen neticelerden başka bir neticenin karşısında idi. O kâğıt, Nihal'e her şeyi haber verecek olan o iki satır, onun elinde idi; sonra yavaşça merdivenlerden inerek burada onları işitmiş, hepsini öğrenmiş idi. Şüphesiz şimdi babasına söylüyordu; babasının boynuna sarılarak, hıçkırıklar içinde:

- Baba! Sizin bana koca yapmak istediğiniz adam Bihter'in âşığı imiş, diyecekti.

Halit Ziya Uşaklıgil / Aşk-ı Memnû

etkinlik

Bu iki metni aşağıdaki sorular çerçevesinde inceleyelim.

1 İki metni anlatıcı türleri yönünden karşılaştıralım.

I. Metin gözlemci bakış açısıyla yazılmıştır. II. metin hâkim bakış açısıyla yazılmıştır.

2 Metinlerde ele alınan temaları belirleyelim.

I. Metinde fakirlik, sefalet II. metinde aldatılma temasını işlemiştir.

3 I. metnin türü nedir? II. metnin, I. metin tarzında yazılması mümkün müdür? Açıklayalım.

I. metin manzum hikâyedir. II. metinde olay örgüsü olduğu için II. metin manzum hikâyeye dönüştürülebilir.

Notlarım

etkinlik

Aşağıdaki masal, destan karşılaştırmalarından doğru olanlarını **D**, yanlış olanlarını **Y** ile gösterelim.

- 1 Masal hayal ürünüdür, destanda gerçek unsurlar vardır. D
- 2 Destanlarda amaç ders vermektir, masalda ders verme esası yoktur. Y
- 3 Masal anonimdir, destanın yazarı bellidir. Y
- 4 Destan ve masalda olaylar asıl kahraman üzerinde şekillenir. D
- 5 İki türde de rüya, ak sakallı dede vb. motifler vardır. D
- 6 Masalarda zaman belirsizdir, destanlarda zaman belirlenebilir. D
- 7 Masallar saz eşliğinde bir anlatıcıyla söylenirken destanlar düzyazı şeklindedir. Y
- 8 İki türde de asıl kahramanlar doğruluğu, gücü temsil eder. D

etkinlik

Aşağıdaki bilgileri, karşıda verilen türlerle, numaraları doğru kutu içine yazarak eşleştirelim.

- 1 Toplum derinden etkileyen olayları merkeze alan türdür. Mesnevi 5
- 2 Bu türün edebiyatımızdaki ilk örneği, Şemsettin Sami tarafından yazılmıştır. Halk Hikâyesi 7
- 3 Dinî ve millî özellik taşımayan bir türdür. Destan 1
- 4 "Durum" ve "klasik" adlı iki çeşidi vardır. Roman 2
- 5 Aruzun kısa kalıplarıyla olayların anlatıldığı manzum tür bu adı alır. Manzum Hikâye 6
- 6 Gerçeğe yakın olayların manzum bir şekilde anlatıldığı türdür. Masal 3
- 7 Destanların yerini tutar, köy kahvelerinde söylenir. Hikâye 4

Notlarım

1. Sabah yelinin ısırcı soğuşunu yiye yiye dama girdi. Kömüşlerin yemlerini, samanlarını verdi. Bugün pazara inecekti Onbaşı. Belki ona da ... Aklından geçenleri silmek ister gibi başını salladı. Ama "yün hırka" bir türlü çıkmıyordu aklından. Söyle onu fırın gibi ısıtacak bir hırka... Eşeğin arka ayakları da nalsızdı, balta da gerekti, sabanın demiri de kırılmıştı... Bunları bir bir sıralarken yün hırkaya para kalmayacağını düşünüp hüzünlendi. Ama alsa ne hora geçirdi! Ağa karıları gibi salınırdı meydanda. Alsa ya!

Bu parça için aşağıdakilerin hangisi söylenemez?

- A) Anlatmaya bağlı bir metinden alınmıştır.
 B) Yöresel ağız özellikleri dile yansıtılmıştır.
 C) Hâkim (ilahî) anlatıcı bakış açısı kullanılarak oluşturulmuştur.
 D) Dil göndergesel işlevde kullanılmıştır.
 E) Kahramanın eylemleri ile beraber düşündükleri de aktarılmıştır.

3. (I) Olmuş ya da olması mümkün olayları şahıs(lar), zaman, mekan gibi unsurlarla ilişkilendirerek anlatan kurmaca metinlere öykü denir. (II) Öykü, kısa bir anlatı türüdür. (III) Kısa oluşu anlatımın yoğun ve özlü olmasını gerektirir. (IV) Öykü, durum ve olay öyküsü olmak üzere iki gruba ayrılır. (V) Durum öyküleri serim, düğüm, çözüm planına göre yazılırken olay öyküleri için böyle bir sınırlama söz konusu değildir.

Numaralı cümlelerden hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

4. Aşağıdakilerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) Destanlar ve masallarda olağanüstü olaylara sıkça yer verilir.
 B) Romanlarda ağırlıklı olarak betimleme ve öyküleme tekniklerine başvurulur.
 C) Dünya edebiyatında kısa öykü türünün kurucusu Cervantes'tir.
 D) Türk Edebiyatı'nda ilk öykü A.Mithat Efendi'nin "Letaif-i Rivayat" adlı eseridir.
 E) Mesneviler ve manzum hikâyeler şiir ile öykülemenin birleştiği türlerdir.

2. Aşağıdakilerden hangisi halk hikâyesinin özelliklerinden değildir?

- A) Hem sözlü hem yazılı edebiyat ürünleridir.
 B) Söyleyeni belli değildir.
 C) Nazım - nesir karışık olarak oluşturulur.
 D) Aşk ve kahramanlık temalarını işler.
 E) Destana göre daha gerçekçi ürünlerdir.

5. Aşağıdakilerden hangisi anlatmaya bağlı edebî metinler için söylenemez?

- A) Olay örgüsü en önemli unsurlardandır.
 B) Zaman ve yer kavramları kimi ürünlerde belirsizdir.
 C) Kurmaca ürünlerdir.
 D) Yazıyla birlikte var olmaya başlamışlardır.
 E) Ağırlıklı olarak düz yazıyla oluşturulsalar da manzum şekilleri de vardır.

6. (I) Masal, toplumların sözlü kültürlerinin bir parçasıdır. (II) Masallarda zaman ve mekân belirsizlik taşır. (III) Genellikle olağanüstü olay ve varlıklarla yüklüdür. (IV) Tekerlemeler masallara söyleyiş güzelliği katan secili kalıplaşmış sözlerdir. (V) Manzum olarak oluşturulan masallar iyilik, doğruluk, adaleli olma gibi mesajlar içerir.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

7. I. Kahramanlar ya tamamen iyi ya tamamen kötüdür.
II. Dil; sade ve akıcıdır, sık sık kalıplaşmış sözlere başvurulur.
III. İyilerin hep kazanıp ödüllendirildiği, kötülerin ise hep kaybedip cezalandırıldığı bir son içerir.
IV. Dinî ve millî unsurlardan bağımsız oluşturulamaz.
V. Eğitici ve ders verici işlevleri de vardır.

Numaralı cümlelerden hangisi masal için söylenemez?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

8. Destanlar ulusların çocukluk dönemi ürünleridir. Sözlü kültürün içinde eksiltip çoğaltılarak kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa aktarılırken değişikliğe uğrar. Bir ulusun hayatındaki önemli olaylardan esinlenilerek oluşturulan manzum eserlerdir. Birçok ulusun destanı vardır. Örneğin, -----

Bu parça aşağıdakilerin hangisi ile sürdürülemez?

- A) İlyada ve Odyssea, Yunanlıların destanlarıdır.
B) Şehnâme, Sümerlerin destanıdır.
C) Kalevela, Fin destanıdır.
D) Türeyiş, Uygur Türklerinin destanıdır.
E) Şinto, Japon destanıdır.

9. Aşağıdakilerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) Manzum hikâye, mesnevi ve destan, manzum olarak oluşturulan anlatmaya bağlı edebi metinlerdir.
B) Roman ve öykü oluşum olarak birbirine benzer.
C) Romanlar akımlarına göre realist, natüralist, klasik ve romantik roman gibi türlere ayrılır.
D) Olay öyküleri serim, düğüm, çözüm bölümlerinden oluşur.
E) Masallarda anlatım her zaman, kahraman anlatıcının bakış açısı ile yapılır.

10. (I) Türk edebiyatına roman Tanzimat Dönemi'nde girmiştir. (II) İlk çeviri romanımız Telemak'tır. (III) Şemsettin Sami'nin kaleme aldığı "Taaşuk-ı Talat ve Fitnat" ilk edebî romanıdır. (IV) Namık Kemal'in "Cezmi" adlı romanı da edebiyatımızdaki ilk tarihî roman kabul edilir. (V) Gerçekçi roman çığırını edebiyatımızda Recai Zade Mahmut Ekrem "Araba Sevdası" adlı romanı ile başlatır.

Numaralı cümlelerden hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

11. Dünya edebiyatında ----- öyküsünün öncüsü Maupassant kabul edilir. Bizdeki en önemli temsilcisi ise Ömer Seyfettin'dir. ----- öyküsü ise Çehov'la gelişir. Bizim edebiyatımızdaki temsilcisi ise ----- kabul edilir.

Parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerin hangisi getirilmelidir?

- A) olay - Durum - Sait Faik Abasıyanık
B) durum - Olay - Sait Faik Abasıyanık
C) töre - Durum - M. Şevket Esendal
D) töre - Olay - M. Şevket Esendal
E) olay - Töre - Sait Faik Abasıyanık

1. Aşağıdakilerin hangisinde romanla ilgili bir bilgi yanlışı vardır?

- A) Türk edebiyatında roman geleneği oldukça eski bir geçmişe sahiptir.
 B) Dünya edebiyatında ilk roman Don Kışot kabul edilir.
 C) Olay örgüsü, şahıs kadrosu, mekân ve zaman unsurları romanın yapısını oluşturur.
 D) Yazarın kendi hayatını romanlaştırarak anlattığı eserlere otobiyografik roman denir.
 E) Tarihi romanlar, tarihteki önemli bir olaya ya da bu olayda rol oynamış önemli bir kişiye yer veren romanlardır.

3. Bir karanlık geceydi pek de ayaz
 İbni Hattab'ı görmek üzre biraz
 Çıktım evden ki yollar ıvıssız
 Yolcu bir benmişim meğer yalnız
 Aradan geçmemişti çok da zaman
 Az ilerden yavaşça oldu iyan
 Ben sokuldum, o geldi yaklaştık;
 Durmadan karşıdan selamlaştık.
 Bir de baktım Ömer değil mi imiş?
 – Ya Ömer! Böyle geç zaman, bu ne iş?
 – Şu mahallatı devre çıkmıştım...
 Gel beraber, benimle, üç beş adım.

Bu parça, aşağıdaki metin türlerinden hangisine örnek gösterilebilir?

- A) Manzum Hikâye
 B) Mesnevi
 C) Masal
 D) Roman
 E) Hikâye

2. Köşeye gelince durdu, nefesini düzenlemeye çalıştı. Arkaya dönüp bakmaktan korkuyordu. Göğüs kafesi aldığı nefeslerle şişip gömleğini zorluyordu. Pantolonu çamur içindeydi. Hava soğuk olmasına rağmen alnı ter zerrecikleriyle kaplanmıştı. "Onu bulmalıyım, haber vermeliyim." diye düşündü. Yüreğinin karanlığına inat, gökyüzünde tepsi gibi kocaman, bembeyaz bir ay vardı.

Bu metin için aşağıdakilerin hangisi söylenemez?

- A) Anlatmaya dayalı bir metinden alınmıştır.
 B) Objektif anlatıcı bakış açisi kullanılmıştır.
 C) Kahramanın betimlemesine yer verilmiştir.
 D) İç monologa yer verilmiştir.
 E) Benzetmeye başvurulmuştur.

4. I. Destanlar manzumdur, halk hikâyeleri ise hem nesir hem nazım içerir.
 II. Destanlar bir milleti derinden etkileyen olaylara dayanır, halk hikâyeleri ise aşk ve kahramanlık temalarını içerir.
 III. Destanlar bir milletin ortak malı olarak anonim iken halk hikâyeleri anonim değildir.
 IV. Destanlar tarihî bir gerçekliğe dayanır, halk hikâyeleri ise tamamen kurmacadır.
 V. Destanlarda olağanüstü olay ve varlıklar sıklıkla işlenirken halk hikâyelerinde bunlar daha azdır.

Yukarıda, destan ile halk hikâyesinin karşılaştırıldığı numaralanmış cümlelerin hangilerinde bilgi yanlışı vardır?

- A) I. ve II. B) II. ve III. C) III. ve IV.
 D) II. ve V. E) I. ve IV.

5. Aşağıdakilerin hangisinde halk hikâyesi ile ilgili bir bilgi yanlışı vardır?

- A) Konuları genellikle aşk veya kahramanlıktır.
- B) Saz eşliğinde bir topluluk önünde anlatılır.
- C) Destanlara göre daha gerçekçidir.
- D) Nazım ve nesir karışık ürünlerdir.
- E) Yaratıcısı belli olan anlatı türleridir.

8. Aşağıdakilerden hangisi oluşumlarına göre diğerlerinden farklı bir destandır?

- A) Şu Destanı
- B) Bozkurt Destanı
- C) Göç Destanı
- D) Üç Şehitler Destanı
- E) Ergenekon Destanı

6. I. Grup II. Grup

I. Şu Destanı	Japon
II. İgor Destanı	Uygur
III. Ramayana Destanı	Hint
IV. Niebelungen Destanı	Alman
V. Şinto Destanı	Rus

I. grupta numaralanmış destanlardan hangisinin ait olduğu ulus II. grupta verilmemiştir?

- A) I.
- B) II.
- C) III.
- D) IV.
- E) V.

9. Aşağıdakilerin hangisinde ötekilerden farklı bir anlatıcı tipi örneklenmiştir?

- A) Elindekileri yere bırakmayı beklemeden bağırarak annemi sakinleştirmek oldukça güç oldu, sonunda masumiyetime inandı.
- B) Hatçe Ana, uzak, çok uzak bir yere diktiği gözlerini bir an kapatıp denizden dönmeyen, dönemeyen balıkçıları düşündü.
- C) Çocukken de böyle huzursuz uyudu mu gece boyunca deli deli rüyalar görürdüm, yine berbat bir rüya görmüştüm.
- D) Çingene boyacı, Hülya'nın babasının ayak kabısını içinden küfürler yağdıra yağdıra parlattı, yine aynı şeyi yapacaktı, biliyordu: "Borcum olsun." dedi ve pis pis sırtarak uzaklaştı.
- E) Çankaya tarafından şimşeklerin bin bir para... Bir dev, bu tepelerin ardından durmadan çakmağını çakıyor; ama bir türlü sigarasını yakamıyor diye düşündü.

7. I. Genellikle öğrenilen geçmiş zaman (miş) kipi kullanılarak anlatılır.

II. Söyleni belli olmayan bu ürünler dilden dile, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmış, bir derleyici tarafından son şekli verilmiştir.

III. Savaş, göç, kıtlık, doğal afet gibi bir milleti derinden etkileyen olaylardan esinlenilerek oluşturulmuştur.

IV. Başlangıçta manzum olarak düzenlenmiş ürünlerdir.

V. Olağanüstü olay ve kahramanlara yer verilir.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerde verilen özelliklerden hangisi destana ait değildir?

- A) I.
- B) II.
- C) III.
- D) IV.
- E) V.

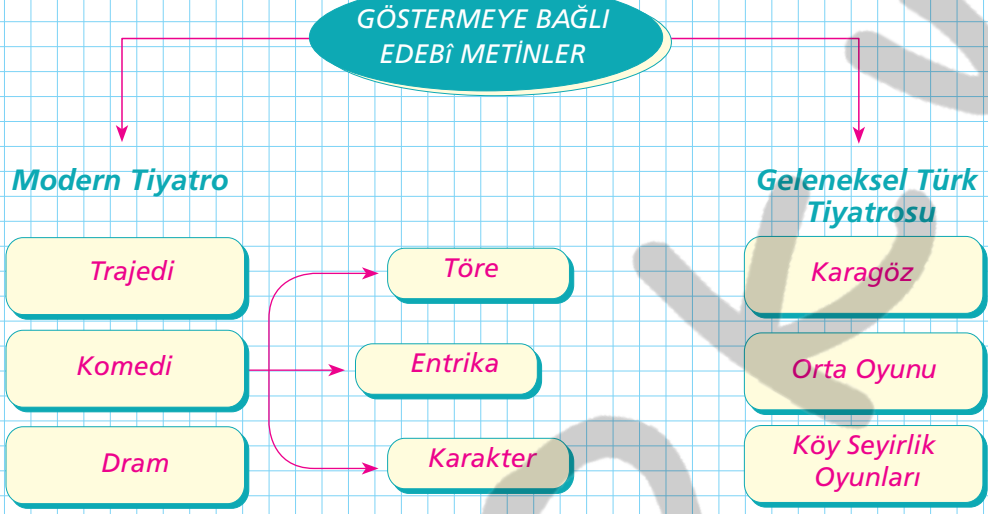
10. Okura heyecan yaşatmak, onu ilginç olaylarla karşılaştırıp merakını kamçulamak amacıyla yazılan romanlara ---- adı verilir. Olay temposu oldukça hızlıdır. Sürekleyicilik bu romanların en önemli özelliğidir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) macera romanı
- B) tarihi roman
- C) sosyal roman
- D) psikolojik roman
- E) otobiyografik roman

Göstermeye Bağlı Edebi Metinler

389 390

A. TİYATRO

Sahnede ve **seyirciler** önünde oynamak amacıyla yazılmış eserlere **tiyatro** adı verilir.

Tiyatro, **tiyatro eseri**, **oyun** ve **piyes** sözcükleri de aynı anlamda kullanılmaktadır.

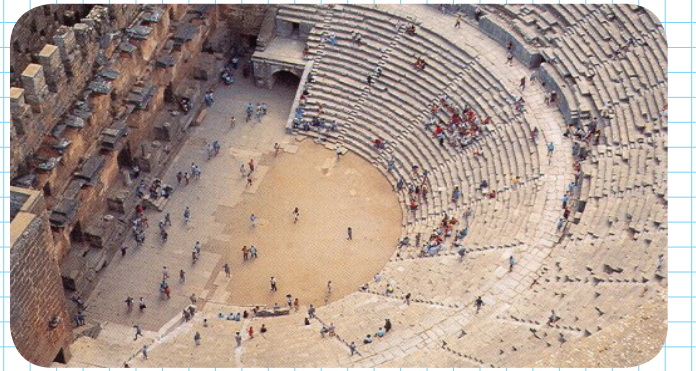
Yazılan eser, oyuncular tarafından belli bir sahne düzeni içinde, el kol hareketleri, mimikler ve sözlerle canlandırılarak seyirciye gösterilir. Bu özelliklerinden dolayı tiyatroyu "drama" veya "dramatik sanat" olarak da niteleyebilmekteyiz.

Dionysos adına düzenledikleri dinî törenlerde kimi gösteriler sergilemişler ve "Ditirombos" adı verilen şiirler okumuşlardır. Bu şiirlere, derilere bürünüp teke kılığına giren bir koro şarkıları ile eşlik etmişlerdir. Bu törenlerin geliştirilmesiyle diyaloglu gösteriler oluşturulmuş ve tragedya, komedy a adları verilen klasik tiyatro ortaya çıkmıştır.

B. TİYATRONUN DOĞUŞU

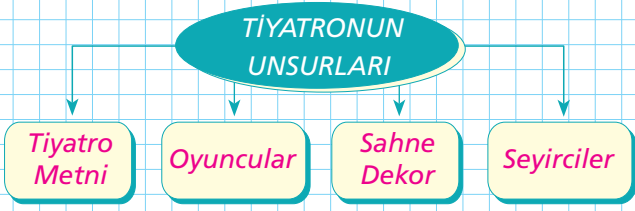
Araştırmacılar, tiyatronun doğuşunu **ilkel toplumların dinî törenlerine** dayandırırılar. Bu törenlerde kutsal sayılan varlıklar **taklit** yoluyla canlandırılmaya çalışılmıştır.

Günümüzdeki anlamı ile tiyatro, Eski Yunan kültürüne dayanmaktadır. Eski Yunan bağbozumu tanrısı

Notlarım

C. TİYATRONUN UNSURLARI

Tiyatro metnini oluşturan temel öge **diyologlardır**. Ancak diyologların dışında yazar, metni oluştururken oyuncuların **tavır**, **hareket** ve **mimiklerini** de belirtme durumundadır.

- * Hemen her türlü konuyu içerebilen tiyatro metni, sahnelenmeye uygun olmalıdır.
- * Yazar, oyunda yarattığı kahramanların diyologlarında oyunun akışına engel olacak teferruatlardan kaçınmalıdır.

* Her kahramanı ait olduğu yörenin, sınıfın söyleyiş özelliklerine uygun konuşturmaya dikkat etmelidir.

* Oyunun, izleyicide bir tepki uyandırmasında dekor da önemli bir işlev yüklenir. Olayların yaşandığı yerin imkânlar dâhilinde gerçeğe yakın oluşturulması gerekir. Günümüzde tiyatro, teknolojinin de katkısıyla sahne - dekor konusunda geniş imkânlara sahiptir.

* Çehov : "Tiyatro sahnesinde duvarda bir tüfek asılı ise bu tüfek oyunun bir yerinde mutlaka patlamalıdır." der. Tiyatroda her söz, her davranış, her bakış ve her dekor parçası bir işlevi yerine getirmek için vardır. Belli bir amaca hizmet etmeyen hiçbir ayrıntının tiyatrodaki yeri yoktur.

D. TİYATRO TÜRLERİ

1. Modern Tiyatro

Günümüz modern tiyatrosunun temeli eski Yunan kültürüne dayanır. Eski Yunan'da **dramatik** şiirle kurulan **tragedya** ve **komedya**, 16. yüzyılda ilk örnekleri verilse de asıl hâlini 18. yüzyılda alan **dram** takip eder.

a. Tragedya: Trajedi (Ağlatı)

- * En eski tiyatro türü olan tragedya amaç, oyun aracılığıyla seyircide **korku** ve **acıma** duyguları uyandırarak onun ruhunu tutkularından arındırmaktır.
- * Konular **tarihten ve mitolojiden alınır**.
- * Kahramanlar **asil sınıftan seçilir. Tanrı, yarı - tanrı, kral, komutan gibi kahramanların başından geçen ibret verici olaylar aktarılır**.

* **Ahlak, kader, töre, gelenek ve göreneklere** sıkı sıkıya bağlılık söz konusudur.

* Kuralcı bir anlayışla oluşturulan tragedyalar **beş bölümden oluşur. Ara verilmeksizin diyologlar ve koronun birbirini takip etmesine dayanır**.

* Koro, **sağduyuyu temsil eder ve genellikle ihtiyarlardan ve kadınlardan oluşur**.

* Dramatik şiir olarak adlandırılan manzum diyologlardan kurulan oyunda dil **sekindir. Kaba sözlere, küfürlere yer verilmez**.

* **Üç birlik** kuralına uygun yazılır. **24 saat içinde cereyan eden bir ana olay, bir mekânda gerçekleşir. Bir olay, bir gün, bir mekân söz konusudur**.

* Vurma, yaralama, öldürme gibi olaylar sahnede **canlandırılmaz. Böyle bir olay varsa sadece bir haberci tarafından duyurulur**.

* Mutsuzluk ve felakete sonuçlanan olay aracılığıyla seyirciye **bir ders verilir**.

NOT

b. Komedya: Komedi (Güldürü)

- Hayatın ve insanların gülünç yanlarının sergilenmesine dayanan komedyada amaç, **seyirciyi güldürürken düşündürmektir**.
- Güldürmek esasına dayandığından üslûpta bir **serbestlik** göze çarpar. Her türlü kaba söze ve sakaya **yer verilir**.
- Kahramanlar genellikle **halkın** arasından seçilir.
- Konular **günlük hayattan** alınır.
- Kavga, yaralama gibi eylemler sahnede **canlandırılır**.
- Diyalog ve koronun birbirini takip ettiği komedyada **beş bölüm ara verilmeksizin** oynanır.
- Üç birlik (bir olay, bir gün, bir mekân) kuralına **uygun yazılır**.
- Manzum** olarak düzenlenir.

Eski Yunan'da komedya türünde ön plana çıkan şairler, Aristophanes ve Mennandros'tur. Latin edebiyatında Plautus, komedi türünden eserler yazmıştır. Moliere ise bu türde çok başarılı ürünler vermiş Fransız şair ve oyuncudur.

- 1 Töre Komedisi:** Toplumun eksik, aksak yönlerini, töre ve geleneklerdeki tutarsızlık ve yanlışlıkları eleştirel bir dille ele alan oyunlardır.

Sinasi'nin "Şair Evlenmesi" oyunu bir töre komedisidir. Görücü usulü ile evlenmenin yanlışlığı ele alınmıştır.

Moliere'nin "Gülünç Kibarlar", Gogol'un "Müfettiş" adlı oyunları da töre komedisi örnekleridir.

- 2 Entrika Komedisi:** Sasırtmaca ve kandırmacaya dayanan bir komedi türüdür. Merak ögesinin ön planda olduğu bu komediler, insanların birbirlerini aldatma çabalarıyla doğan gülünçlükleri ele alır.

- 3 Karakter Komedisi:** İnsan karakterindeki gülünçlükleri ele alır. Daha çok tiplerin kahraman olarak işlendiği oyunlardır. Bir kahramanın bir karakter özelliği abartılarak sunulur. Aç gözlülük, cimrilik, kıskançlık, duygusallık gibi özellikler ve bunların doğurduğu gülünç durumlar anlatılır.

Moliere'nin "Cimri", Shakespeare'in "Venedik Taciri" oyunları karakter komedisine örnektir.

Notlarım

c. Dram

Daha önce farklı şekillerde örnekleri verilse de dram son hâlini 19. yüzyılda alır. Katı kurallarla çerçevesi çizilen tragedya ve komedyaya **alternatif** olarak ortaya konan bir türdür. **Hayatı bir bütün hâlinde yansıtmayı amaçlayan** dramda hayatın hem **acıklı** hem **gülünç** yanlarına yer verilir.

Victor Hugo, **Cromwell** adlı oyunun ön sözünde dramın ilkelerini belirlemiştir:

- * **Dramda konular ulusal tarihten veya günlük hayattan alınabilir.**
- * **Perde sayısını konuya veya yazarın tercihine göre belirlemek esastır.**
- * **Her tabakadan insana oyunda yer verilebilir.**
- * **Üç birlik kuralına uyma zorunluluğu yoktur.**
- * **Acı veren olaylar da sahnede canlandırılabilir.**

* **Manzum veya mensur yazılabilir.**

etkinlik

E. TÜRK EDEBİYATINDA TİYATRO

Batılı anlamda tiyatro, Türk edebiyatına **Tanzimat'la** birlikte girse de aslında Türk toplumunda **"temaşa sanatı"** diye bilinen seyirlik oyunlar mevcuttur. Batılı anlamda ilk tiyatro eserimiz **Şinasi'nin "Şair Evlenmesi"** adlı komedisidir.

Notlarım

Tiyatro Terimleri

Adapte:	<i>Yabancı bir eseri yer adları, şahıs adları, deyimleri, gelenek ve görenekleriyle yerli hayata uygulanarak çevirme; uyarlama.</i>	Diyalog:	<i>İki kişi arasında karşılıklı konuşma. Roman, hikâye ve tiyatrodaki kahramanların konuşmaları.</i>
Aksesuar:	<i>Tiyatro sahnesinde kullanılan esya.</i>	Döşeme:	<i>Türk Halk Edebiyatında "başlangıç" karşılığı kullanılan bir kelime.</i>
Aktör :	<i>Erkek tiyatro sanatçısı</i>	Dramatize etmek :	<i>Bir olayı, duyguyu, düşüncüyü canlandırarak anlatmak; (mec.) bir vak'ayı olduğundan daha acıklı bir şekilde sokmak</i>
Aktrist:	<i>Kadın tiyatro sanatçısı</i>	Dublör:	<i>Tiyatrodaki ve sinemadaki bir rolün yedek oyuncusu.</i>
Akustik:	<i>Tiyatro, konser salonu ve benzeri kapalı yerlerin, sesleri bozmadan yansıtılabilme özelliği.</i>	Epizot:	<i>Bir hikâyede asıl olaya karışan ikinci derecede önemli bir olay. Bugünkü perde karşılığı.</i>
Darülbeydi:	<i>İstanbul Şehir tiyatrosunun eski ismi. 1914'te kurulmuştur.</i>	Fars (Farce) :	<i>Komedinin, sanat yönü az, kaba bir türü. Çok eskiden tiyatrolarda perde arası gösterisiydi, sonra bağımsız oldu.</i>
Dekor :	<i>Tiyatrodaki, sahneyi eserin konusuna göre döşeyip hazırlamada kullanılan eşyanın toplu adı. Üç çeşit dekor vardır: Realist dekor, şairane dekor, stilize dekor.</i>	Fasil:	<i>Bölüm. Tiyatrodaki perde karşılığı kullanılmıştır. Karagöz oyununda belli bir vak'anın geçtiği bölüm.</i>
Diksiyon:	<i>Tiyatro ve benzeri edebiyat türlerinde dilin müzik karakterini başarı ile yaşatabilmes yeteneği.</i>	Mizansen :	<i>Bir tiyatro eserinin sahneye konması, sahneye göre düzenlenip uygulanması.</i>
Feeri:	<i>Masalların tiyatro sahnesinde dramatize edilmesinden doğma, cinlerin perilerin de rol aldığı bir tiyatro türü.</i>	Monolog:	<i>Tek kişinin konuşması. Tek kişilik taklitli bir komedyadır. İnsanın içinden kendisiyle konuşması</i>
Grotesk:	<i>Gülünç, güldürücü</i>	Muhavere:	<i>Konuşma. Tiyatro, roman, hikâye, fabl, röportaj ve benzeri türlerde kahramanların konuşmaları.</i>
Jest:	<i>Tiyatro sahnesinde, sanatçıların bütün el, kol, ayak vb. beden hareketleri</i>	Pantomim :	<i>Sessiz hareketlere, jestler, yüz ifadeleri ve kostümler yoluyla duyguları, düşünceleri, anlatmaya yarayan tiyatro çeşidi.</i>
Kabare Tiyatrosu :	<i>Daha çok güncel konuları işleyici, taşlayıcı biçimde ele alan skeçlerin oynandığı, monologların, şarkıların ve şiirlerin söylendiği küçük tiyatro.</i>	Perde:	<i>Tiyatro eserinde bir perdenin açılmasından kapanmasına kadar geçen bölüm.</i>
Kanto:	<i>Tuluat tiyatrosundan kadın bir sanatçı tarafından söylenen şarkı ve bu şarkı eşliğinde yapılan dans</i>	Piyas:	<i>Tiyatro eseri.</i>
Kostüm:	<i>Tiyatrodaki sanatçıların giydiği oyuna uygun kıyafet.</i>	Rejisör:	<i>Sinema ve tiyatrodaki, eserin sahnelenmeye veya seyirci önüne çıkıncaya kadar geçirdiği her anı yöneten kimse; yönetmen</i>
Kulis:	<i>Tiyatrodaki, sahnenin arkasında bulunan kısım sahne arkası</i>		

1. Karagöz (Gölge Oyunu)

Deriden kesilmiş, rengârenk boyanmış iki boyutlu **in-san, hayvan** bazen de **doğaüstü** varlıkların şekillerinin arkadaki **ışık** vasıtasıyla bir perdeye yansıtılmasıyla oluşturulan **gölge** oyunudur. "**Karagözcü, hayali, hayalbaz**" adı verilen oynatıcı tarafından oyundaki tüm kahramanların konuşmaları ve sesleri aktarılır.

Karagöz oyununun doğuşu hakkında oldukça farklı rivayetler mevcuttur.

En yaygın görüş şudur: **Sultan Orhan devrinde Bursa'da bir cami inşaatı esnasında, biri duvarcı diğeri demirci olan Hacivat ile Karagöz, gevezelikleri ve maskaralıkları ile öteki işçileri çalışmaktan alıkoydukları için padişah tarafından öldürtülür. Bu yaptığından pişmanlık duyan padişahı teselli etmek için Seyh Küsteri, Hacivat ile Karagöz'ün suretlerini yapıp konuşmalarını ve hareketlerini perde önünde canlandırmaya çalışır.**

Genel Özellikleri

- ★ Karagöz oynatıcısına "**hayali**" adı verilir.
- ★ Karagözoyunu **doğaçlamaya** dayanır. Yazılı bir metni yoktur. Ancak bazı konular sıklıkla ele alınır. Belirlenmiş bu konuların işleniş, diyalogların kuruluşu tamamen karagöz oynatıcısının tercih ve yeteneğine bırakılmıştır.

Karagöz oyunlarının bazıları şu başlıklardan oluşur: **Karagöz'ün Aşılığı, Karagöz'ün Sairliği, Eskici, Telgrafçı, Çivi Baskını, Kanlı Kavak, Yalova Sefası, Sahte Gelin, Hancı Hanım...**

- ★ Güldürme esasına dayanan Karagöz, ağırlıklı olarak **yanlış anlamalarla doğan bir kargaşayı** yansıtır.
- ★ Karagözde **tef**, **zil** ve **basit** bir **düdük** yardımıyla oyuna müzik de eşlik eder. **Bu düdük zaman zaman yaratıkların korkunç seslerini çıkarmada da kullanılır.**

Karagöz: **Hic eğitim almamış saf halk tipini temsil eder. Belli bir işi yoktur. Oburdur. Boşboğazdır. Karısıyla sık sık kavga eder. Düşündüklerini dobra dobra söyler, icgüdülerine uymaktan kendini alamaz, her şeye burnunu sokar. Hacivat'ın nasihatlerini dinlemek istese de onun tumturaklı, Arapça ve Farsça sözcüklerle yüklü sözlerinden bir şey anlayamaz, her şeyi ters anlar.**

Hacivat: **Hâli vakti yerinde, akli başında, herkesle hoş geçinmeyi bilen, çok defa düşündüğü gibi değil, alıştığı gibi konuşan celebi bir zattır. Çoğu kez akıl hocalığı yapar. Yan kahramanlar insan veya cin, ejderha, konuşan kavak, cadı gibi efsanevi tiplerdir.**

Zenne, kadın tipini canlandırır. **Tuzsuz Deli Bekir, Zeybek, Cakıcı**; kabadayı, kavgacı, ağız bozuk kişilerdir. **Beberuhi**, aptal oğlan, cüce tipidir. **Kastamonulu, Kürt, Yahudi, Rum, Ermeni, Tiryaki, Genç Aşık** gibi tipler de vardır.

Karagöz oyunu dört bölümden oluşur:**a Giriş b Muhavere c Fasil d Bitiş**

a. Giriş: Bu bölüme "mukaddime" de denir. Hacivat, bir semaî , ardından da bir gazel okuyarak, seyircilerin oturusharına göre sol taraftan perdeye gelir; bir eğlence ister. "Yar bana bir eğlence!.." Böylece; o aksamki oyunun bir eğlenceye dayandığını ifade eder. Hacivat'ın bağırmasından rahatsız olan Karagöz, kendi evinin bulunduğu kabul edilen yerden (sağ taraftan) fırlar, Hacivat'a çıkışır, kavgaya girer.

b. Muhavere: Bu bölümde Hacivat ile Karagöz arasında hemen her oyuna uygulanabilen hazır bir "ikili konuşma" konusu geliştirilir. Bu konuşmalarda tekerlemeler , bilmecelerle süslenmiş bir maceralarından bahsederler. Ancak sonradan bu maceranın aslında bir rüya olduğu anlaşılır.

c. Fasil: Burada oyuna adını veren asıl konu ele alınır. Yan kahramanların da oyuna dâhil olması ile konu perdeye aktarılır.

d. Bitiş: Fasilin sonunda sahnedeki kişiler bir vesile ile dağılırlar . Karagöz, Hacivat'a bir kez daha dayak attıktan ve her vuruşunda Hacivat'ın sözlerine tekerlemeyi andıran cevaplar verdikten sonra Hacivat:

"Yıktın perdeyi eyledin viran

Varayım sahibine haber vereyim heman!"

der. Karagöz de Hacivat'a: "Bir daha yakan elime geçerse.." gibilerinden bir tehdit savurur. Seyircilerden "Her ne kadar sürc-i lisan ettikse af ola!" diye özür diler ve bir sonraki oyunu bildirir ve perdeden çekilirler.

etkinlik

Simdi Okuma Zamanı

Hacivat — Akşamı şerifler hayrolsun efendim.

Karagöz — Hoş geldiniz, safâ geldiniz.

Hacivat — Keyifler inşallah iyidir?

Karagöz — Çok şükür efendim.

Hacivat — Aman efendim, başıma bir fes almıştım da gelirken yorgunluk almak üzere Karagöz'üme uğrayayım demıştım.

Karagöz — Ne yapayım fes aldınsa.

Hacivat — Ulan öyle mi derler?

Karagöz — Ya nasıl derler?

Hacivat — Ulan, güle güle başında paralansın demek yok mu?

Karagöz — Güle güle başında paralansın.

Hacivat — Ha, aferin işte böyle demeli ya... Derken efendim, onun üzerine evde odun bitmiş, biraz odun al dediler. Odunkapusu'na gidüp beş on çeki odun aldım.

Karagöz — Güle güle başında paralansın.

Hacivat — Ulan sus, bu fes değil, odun aldım, odun.

Karagöz — Ne bileyim, ben, sen öğrettin.

Hacivat — Ulan, o fese göre idi.

Karagöz — Ey şimdi ne diyeyim?

Hacivat — Güle güle yak, otur da külüne bak demeli.

Karagöz — Anladık efendim, anladık.

Prof. Dr. Şükrü Elçin / Halk Edebiyatına Giriş

Notlarım

Karagöz, Osmanlı'nın sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapısını tanımamız için önemli ipuçları içerir. İmparatorluğun dil, din ve ırk zenginliğini farklı kesimlerden kahramanlar aracılığıyla yansıtır.

etkinlik

1 Karagöz ve Hacivat'ın atışmasına dayanan bu metin Karagöz oyununun hangi bölümünden alınmıştır?

Atışmanın olduğu bölüm "muhavere" dir.

2 Diyaloglardan yola çıkarak Karagöz ve Hacivat'ın hangi özelliklerine ulaşabiliriz? Örneklerle açıklayınız.

Karagöz söylenenleri yanlış anlayan, Hacivat da onu yol gösterendir.

3 Metinde kullanılan dilin özelliklerini belirtiniz.

Sade, akıcı bir konuşma dilidir.

2. Orta Oyunu

Dört tarafı çepeçevre seyircilerle çevrilmiş bir alanda oynanan, çok aktörlü ; çalgı , raks , taklit ve sarkılar içeren , oyuncuların herhangi bir metne bağlı kalmadan irticalen (doğaçlama) oluşturdukları oyundur.

Orta oyununun doğuş tarihi ile ilgili kesin bir bilgi yoktur.

Tarih içindeki gelişimi boyunca "kol oyunu, meydan oyunu, zuhurî kolu" gibi çeşitli adlarla anılmıştır.

Pişekar Hacivat'ın , Kavuklu Karagöz'ün canlı karşılığı gibidir.

Pişekar: Orta oyunun en önemli kişisidir. Oyun onunla başlar, onunla biter. Oyunu yönlendiren kişi olduğundan "rejisör" gibidir. Hâli vakti yerinde, eğitim görmüş bir orta sınıf insanıdır. Oyunda dengeleri kuran kişi olarak görülür.

Kavuklu: Karagöz'e benzeyen Kavuklu da ağzına geleni söyler. Bu yüzden de sık sık kavgaya tutuşur. Onun da belli bir işi yoktur. Başına taktığı kavuktan dolayı bu ismi alan kavuklu neşeli ve eğlenceli bir tiptir.

video

Notlarım

Genel Özellikleri

- Genellikle yaz mevsiminde, **mesire** yerlerinde oynanır. Ancak kapalı yerlerde de oynandığı olmuştur.
- Elips** şeklinde bir alanda oynanır. Bu alana "**paftanga**" denir.
- Dekor çok azdır. **Yeni dünya** ve **dükân** adı verilen iki nesne kullanılır. Yeni dünya 1,5 metre boyunda paravanimsı bir yerdir, evi temsil eder. Dükân, yeni dünyadan kısadır. **Masa** yahut **oturağa** benzer bir eşya da vardır.
- Raks (dans) ve taklit** orta oyununda önemli yer tutar. Raksı; **cengi, köçek, tavşan, curcuna - baz** adları verilen sanatçılar gerçekleştirir.
Cengi, **kadın dansçı**; Köçek, **erkek dansçı**; Tavşan, **kadın kılığına girmiş üç erkek dansçı**; Curcuna-baz, **gürültülü dans eden kişi** tipleridir.

- Taklit noktasında hayvan taklitleri yapılsa da ağırlıklı olarak çeşitli etnik yapılardaki kişilerin (**Arap, Rum, Arnavut, Yahudi, Ermeni...**) ağız özelliklerine göre davranış ve konuşmaları taklit edilmiştir.
- Orta oyunu zengin bir şahıs kadrosuna sahiptir. Ana kahramanlar **Pişekar** ve **Kavuklu** 'dur. Yardımcı kahramanlar ise **Celebi, Zenne, Tuksuz, Matiz, Sarhoş, Külhanbeyi, Efe, Cüce, Kambur, Denyo (Aptal), Türk, Kürt, kadın kılığına giren** erkek oyunculardır. Beberuhî rolünü gerçekten **kambur ve cüce** birisi üstlenir.
- Orta oyunu da **Karagöz** gibi bir metne dayanmaz ancak belli konuları vardır. Bu konular aktörler tarafından o anda biçimlendirilerek sahneye taşınır, **doğaçlamaya** dayanır.
- "**Giriş, muhavere, fasıl ve bitiş**" olmak üzere dört bölümden oluşur.

Orta Oyunun Bölümleri

Giriş: Zurnacı, Pişekar havasını çalarken Pişekar gelir, yerlere eğilerek seyircileri selamlar. Zurnacı ve seyircilerle sohbe başlar. Zurnacı ikinci olarak Kavuklu havası çalar ve Kavuklu gelir.

Muhavere: "Arzbar" ve "Tekerleme" olmak üzere iki bölümden oluşur.

Arzbar; Pişekar, Kavuklu ve Kavuklu - arkası (Cüce, Kambur yahut Denyo) arasında olan ve sonu tatlıya bağlanan tartışma demektir. Oyuncular jest ve mimikleriyle, tuhaf davranış ve hareketleriyle çene yarıştırırlar.

Tekerleme kısmında ise masallarındaki gibi uzun bir tekerleme söylerler. Kavuklu, başından geçen tuhaf bir macerayı anlatır. Bunun rüya olduğu sonradan anlaşılır.

Fasıl: Asıl oyunun sunulduğu bölümdür. Karagöz'deki gibi basit bir olayı / macerayı hikâye ederler. Orta oyununun adı bu bölümdeki maceraya göre belirlenir: Kanlı Nigar, Meyhane Alemleri, Yalova Safası, Kadının Fendi, Tahir ile Zühre, Kanlı Kavak gibi.

Bitiş: Kavuklu son konuşmayı yapar, seyircilerden özür diler. "Her ne kadar sürç-i lisan ettikse affola!..." der ve Zurna "Ey gaziler!..." havasını çalarak seyircileri uğurlar.

3. Meddah

Hikâye anlatan, anlattığı hikâyedeki kişileri taklit yoluyla canlandıran kişiye **meddah** denir. Sergilediği bu tek aktörlü oyuna da meddah adı verilir.

Meddah geleneğinin başlangıcını uzmanlar 16. yüzyıla dayandırıyor, ancak tam geliştiği dönemin 17-19. yüzyıllar olduğu belirtiliyor.

- Meddah hikâyeleri **gerçekçidir. Dev, peri, ejdarha gibi tabiatüstü** varlıklara, insanüstü kahramanlara yer verilmez.
- Anlatım **konuşma dilinin kıvraklığına** dayanır. **Aliterasyon, mecaz, tasvir ve benzetmelerle** süslenmiş bir söyleyiş söz konusudur.
- Meddahlar **usta** anlatıcılardır. İyi birer **gözlemcidirler.** Alt sınıfların günlük hayatlarındaki **komik** durumları **kopya** ve **karikatürize etme**

yoluyla aktarırlar. Anlattıkları kahramanların yerine konuşur, onların davranışlarını, **jest** ve **mimiklerini** taklit ederler.

- Meddahın aksesuarları bir **iskemle**, bir **sopa (baston)** ve **mendildir.** Mendili **çarşaf, baş örtüsü, sofrası, temizlik bezi, seccade** gibi farklı nesnelere yerine kullanılabilir. Bastonu ise **kılıç, tüfek veya boru** niyetine kullanılabilir.
- Meddah hikâyesine başlarken ve onu bitirirken çeşitli **söz kalıpları**, **manzum ifadeler** ve **tekerlemeler** kullanılır. Şöyle başlamak gelenektir:

Sühensaz - i gülistan - i nezahet

Nihal - i gonce - i bağ - i zarafet

Söyledikçe sergüzeşti verir bezme letafet

Dinle imdi bende - i acizden bir hoş hikayet

video etkinlik

4. Köy Seyirlik Oyunları

Genel Özellikleri

- Düğünlerde**, **uzun kış gecelerinde baharın gelişinde** köy meydanı veya odalarında oynanan oyunlardır.
- Sahne** ve **dekor** gerektirmez.
- Köylüler** tarafından oynanır. **Oyuncular** amatördür.
- Ak-kara** çatışması önemli yer tutar.
- Toplumun aksayan yönleri** alaya alınır.
- Ahlakî** bir sonuç çıkarma amaçlanır.
- Doğaçlama** oynanır.

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerin doğru olanlarını **D**, yanlış olanlarını **Y** ile gösterelim.

- 1 Göstermeye bağlı metinler söz ve harekete dayanır. D
- 2 Türk edebiyatında geleneksel tiyatro, Batı edebiyatının etkisiyle biçimlenmiştir. Y
- 3 Komediye trajediden ayıran temel nokta, üç birlik kuralına uyma zorunluluğu içermemesidir. Y
- 4 Bir ana olayın, bir mekânda ve 24 saat içinde anlatılmasına üç birlik kuralı denir. D
- 5 Orta oyunu Karagözün sahneye inmiş biçimidir. D
- 6 Meddah bir oyunun hem anlatıcısı hem aktörüdür. D
- 7 Jest ve mimikler tiyatro oyununda diyalogların doğru anlaşılmasında etkin rol oynar. D
- 8 Eski Yunan kültüründe üç tür tiyatro vardır: Trajedi, komedi ve dram. Y
- 9 Pişekar'la Hacivat, Kavuklu ile Karagöz tiplere olarak benzerler. D
- 10 Orta oyununda paravan, masa, iskemle gibi dekor unsurları vardır. D

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri anlama uygun bir şekilde tamamlayınız.

- 1 Kökeni eski Yunan'a dayanan komedi ve trajedi türleri **bes** perdeden oluşur.
- 2 Orta oyunundaki **Kavuklu** Karagöz ile, **Pişekar** ise Hacivat ile benzer.
- 3 Bir ana olayın, bir mekânda ve 24 saat içinde gerçekleşmesine **üç birlik kuralı** denir.
- 4 İnsanların garip huylarını, kişiliklerindeki zaafı alaycı bir dille ele alan komedilere **karakter** komedisi denir.
- 5 Orta oyununda asıl konunun işlendiği bölüme **fasıl** adı verilir.
- 6 Birden fazla kahramanı hareket, jest, mimik ve konuşma yönünden taklit edip hikâyeyi tek başına anlatan kişiye **meddah** denir.
- 7 Komedyaya; **töre**, **entrika**, **karakter** komedyası olmak üzere başlıca üç türde değerlendirilir.
- 8 Konusunu tarihten veya mitolojiden alan trajedide oyunculara **koro** da eşlik eder.
- 9 Cromwell adlı oyununun ön sözünde dramın kesin çizgilerini **V. Hugo** belirlemiştir.
- 10 Tuzsuz Deli Bekir, Karagöz'de **Kabadayı** tipini temsil eder.

Notlarım

etkinlik

Aşağıda kendilerini tanıtan kişilerin adlarını ayrıca belirtilen yerlere yazalım.

1 Ben, Fransız bir sanatçıyım. Komedilerimle birçok insanı güldürdüm. Hem oyun yazarı hem aktörüm. Cimri, Gülünç Kibarlar, Kadınlar Mek-tebi ünlü oyunlarımdan bazılarıdır.	5 Ben bir olay anlatıcısıyım. Olaydaki tüm kahra-manlar benim. Onlar nasıl konuşursa ben öyle konuşurum.
Moliere	Meddah
2 Bana "cahil" diyorlar, ben "sahil" anlıyorum. Okuma yazma bilmem, işim de süreklilik arz et-mez. Biraz kavgacıyım. Kızdım mı paralarım.	6 Ben karakterce Pişekar'a benzerim. İyi bir eği-tim aldım. Arapça ve Farsça sözcükleri sıklıkla kullanırım. Akıl vermeyi severim ama dostum akıl almayı sevmez. Bu yüzden çok dayak yerim.
Karagöz	Hacivat
3 Ben orta oyununun ana kahramanlarından biri-yim. Oyunun bir anlamda yönetmeniyim. Oyu-nu ben başlatır, ben bitiririm.	7 Ben orta oyununda kadın kılığına girmiş erkek dansçıyım.
Pişekar	Zenne
4 Türk edebiyatında Batılı anlamda ilk oyunu ben yazdım. Şair Müştak'ın görücü usulü ile evlen-mesini, gülünç hallerini anlattım.	8 Ben gölge oyunundaki Karagöz'ün orta oyu-nundaki karşılığı olarak bilinirim.
Sinasi	Kavuklu
	9 Ben karagöz oyunundaki aptal ve cüce tip ola-rak tanırım.
	Beberuhî

etkinlik

Aşağıdaki boşluklara uygun olanları yazalım.

1 Öykülerin taklitlerle süslenip anlatıldığı tek kişilik tiyatrodur.	Hayali 8
2 Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirleriyle sözlerini yanlış anlamlarıyla oluşan karşılıklı konuşma bölümüdür.	Palanga 7
3 Karagöz oyunundaki tiplerden biridir.	Meddah 1
4 Kol oyunu, meydan oyunu olarak da bilinen türdür.	Muhavere 2
5 Oynandığı yere "küşteri meydanı" da denir.	Karagöz 5
6 Hem acıklı hem komik olaylar bir arada bulunur.	Orta Oyunu 4
7 Orta oyunda oyunun oynadığı alanın adıdır.	Laz 3
8 Karagöz oynatıcılarına verilen addır.	Dram 6

Notlarım

1. Komedî, trajediye göre drama daha yakın bir tür
I
dür. Çünkü konuşma diline dayanır, kahramanlar
II
genellikle sıradan insanlardır. Kaba söz ve şakalar
III IV
da içerir. Üç birlik kuralına uyma zorunluluğu
V
yoktur.

Parçada numaralanmış bölümlerden hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

2. Aşağıdaki eserlerden hangisi farklı bir türde yazılmıştır?

- A) **Araba Sevdası** B) Romeo ve Juliet
C) Hamlet D) Şair Evlenmesi
E) Cimri

3. Aşağıdakilerin hangisinde eserlerin ortak özelliği yanlış verilmiştir?

Eserler	Ortak özellik
A) Müfettiş - Cimri	komedi
B) Don Kişot - Cezmi	roman
C) Keloğlan - Kibritçi Kız	masal
D) Tahir ile Zühre - Emrah ile Selvihan	halk hikâyesi
E) İlyada - İlahî Komedyâ	yapma destan

4. Aşağıdakilerden hangisi orta oyununun bir özelliği değildir?

- A) Seyircilerle çevrili elips şeklinde bir alanda oynanır.
B) **Kavuklu, elindeki mendil ve bastonla taklit ve güldürme amaçlı oyunlar yapar.**
C) Oyunun asıl bölümü fasıl bölümüdür.
D) Muhavere bölümü tekerleme ve arzbar olarak iki safhadan oluşur.
E) Tekerleme bölümünde sonunda rüya olduğu anlaşılan bir olay anlatılır.

5. Ben ----- türünü belki de oldukça zor bir tür olduğu için seçtim. Bazıları kısa oluşunu kolay yazılmasında bir etken sayıyor. Oysa bu büyük bir yanlıgı. Sayfa sayısı sınırlı olduğu için uzun uzun tahliller, betimlemeler yapamıyoruz. Bazen bir cümleyle, bazen bir kahramanın davranışı ile derin bir olguyu özetleyivermek zorunda kalıyoruz. İster olaya ağırlık verin, ister duruma, bu tür ancak usta kalemlerin işidir. Üstat Sait Faik ve Memduh Şevket gibi.

Parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) **öykü** B) roman C) dram
D) manzum hikâye E) mesnevi

6. Karagöz'de, ----- bölümü Hacivat ile Karagöz'ün karşılıklı konuşmalarından oluşur. Hacivat'ın bilgiç bilgiç konuşmalarından, tumturaklı sözlerinden bir şey anlamayan Karagöz, onun sözlerini yanlış yorumlar ve kavgaya tutuşurlar. Bu bölüm olayların yaşandığı bölümden önce gelir.

Parçad boş bırakılan yere aşağıdakilerin hangisi getirilmelidir?

- A) giriş B) **muhavere** C) fasıl
D) arzber E) bitiş

7. Aşağıdaki sanatçılardan hangisinin tiyatro türünde eseri yoktur?

- A) Şinasi
C) Shakespeare
E) Racine
B) Moliere
D) Ömer Seyfettin

8. Aşağıdakilerden hangisi orta oyununda pek önem taşımayan bir unsurdur?

- A) Taklit
D) Jest
B) Dekor
E) Mimik
C) Müzik

9. (I) Orta oyunu karagözün aktörlü hâli gibidir. (II) Pişekar Karagöz'ü, Kavuklu ise Hacivat'ı anımsatır. (III) Orta oyununda müzik ve raks önemli bir yer tutar, karagözde ise müzik daha az kullanılır. (IV) Bölümleme olarak da birbirine benzerler. (V) Giriş, muhavere, fasıl ve bitiş bölümleri aynıdır, hatta bazen aynı konuları bile içerebilirler.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

10. Konusunu tarihten ya da günlük hayattan alabilir. Perde sayısını ele alınan konuya göre sanatçının kendisi belirler. Hayatı acısıyla tatlısıyla yansıtmaya ilkesine dayanır. İlk örnekleri 16. yüzyılda verilmiştir. Romantizm ile gelişen bir türdür. Victor Hugo'nun Crowell adlı oyununun ön sözü bu türün ana çizgilerini açıklar niteliktedir.

Parçada, aşağıdakilerden hangisi tanıtılmaktadır?

- A) Dram B) Trajedi C) Melodram
D) Komedi E) Fars

11. I. Anonimdir.
II. Yazılı bir metne dayanmaz.
III. Değişik çevrelerden insan tipleri canlandırılır.
IV. Giriş, muhavere, fasıl ve bitiş bölümlerinden oluşur.
V. Güldürme esası üzerine kurulmuştur.

Numaralı özelliklerinden hangisi karagöz, meddah ve orta oyununun ortak özelliklerinden biri değildir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

12.

I. Grup

II. Grup

I. Trajedi	Pişekar
II. Karagöz	Üç Birlik Kuralı
III. Dram	Hayal Perdesi
IV. Komedi	Seçkin Kahramanlar
V. Orta Oyunu	Moliere

I. gruptaki numaralı terimlerden hangisi II. grupta verilenlerden biriyle ilişkilendirilemez?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

1. I. Kahramanlar tanrılar, yarı - tanrılar, krallar veya komutanlar gibi seçkin sınıftan seçilir.
II. Kaba söz ve şakalara yer verilmez.
III. Acıklı bir son aracılığıyla seyirciye ibret dersi verip onu eğitmeyi amaçlar.
IV. Beş perdelik manzum oyunlardır.
V. Konular tarihten ya da mitolojiden seçilir.
Numaralı özelliklerden hangisi komedi ile trajedinin ortak özelliğidir?
A) I. B) II. C) III. **D) IV.** E) V.
2. **Aşağıdakilerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?**
A) Karagöz oyunu; mukaddime, muhavere, fasıl ve bitiş bölümlerinden oluşur.
B) Geleneksel Türk tiyatrosu yazılı bir metne dayanmayıp doğaçlamadır.
C) Meddah tek kişilik bir gösteri sanatıdır.
D) Orta oyununda temel karakterler Pişekar ve Kavuklu'dur.
E) Geleneksel Türk tiyatrosundaki tipler olağanüstü özellikler gösterir.
3. **Aşağıdakilerin hangisinde boş bırakılan yere parantezle belirtilen sözcük getirilemez?**
A) -----, eski Yunan tiyatrosunda yer, zaman ve olay birliğine verilen addır. (Üç birlik kuralı)
B) 17. yüzyılda yaşayan ve komedi türündeki eserleriyle tanınan ----, aynı zamanda bir aktördür.(Aristophanes)
C) -----, hayatın hem acıklı hem gülünç yönlerini sahneye yansıtmayı amaçlayan oyun türüdür. (Dram)
D) Trajedi, diyalog ve koronun birbirini takip ettiği ----- perdeden oluşur. (beş)
E) Trajedi ve komedi eski Yunan'da manzum oluşturulurdu. Bunlardaki şiirli diyaloglar ----- şiiri oluşturur. (dramatik)
4. **Göstermeye bağlı metinler ile anlatmaya bağlı edebî metinler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
A) Her ikisi de kurmaca metindir.
B) Her ikisinde de diyalog metnin bel kemiğini oluşturur.
C) Biri, canlandırmaya dayanır ve hareket ile sözü birleştirir; diğeri ise okurun hayalinde canlandırması için sadece sözü kullanır.
D) Her ikisi de olay ya da olayları yansıtmayı amaçlar.
E) Her ikisinde de doğuşu çok eski devirlere dayanan türler vardır.
5. Karagöz oyununda eğitilmiş, kültürlü kesimi -----, orta oyununda ise ----- temsil eder.
Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisinde verilenler getirilmelidir?
A) **Hacivat – Pişekar**
B) Karagöz – Pişekar
C) Hacivat – Kavuklu
D) Karagöz – Kavuklu
E) Hacivat – Çelebi
6. **Meddahla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
A) Akıcı konuşma, taklit etme yetenekleri bulunan kişilerce oynanır.
B) Genellikle kahvehanelerde seyirci önünde oynanır.
C) Yazılı bir metni olmayan, doğaçlamaya dayanan bir oyundur.
D) Oldukça ciddi bir havada oynanır.
E) Tek kişi, anlatılan tüm kahramanların rolünü üstlenmiş durumdadır.

7. "Tiyatroda, sahnede bir tüfek varsa bu, mutlaka oyunun bir yerinde patlamalıdır."

Bu cümle, tiyatro ile ilgili aşağıdaki özelliklerden hangisini yansıtır?

- A) Tiyatroda dekor konunun anlaşılması için çok önemlidir.
- B) Tiyatro oyunu, izleyiciyi oyun sonuna dek heyecan içinde tutmalıdır.
- C) Tiyatroda kullanılan her unsur işlevsel olmalıdır, işlevi olmayan hiçbir şey kullanılmamalıdır.
- D) Tiyatroda dekorun zenginliği oyunu gölgede bırakmamalı, onun önüne geçmemelidir.
- E) Dekor, konuya uygun hazırlanmalıdır.

8. Aşağıdakilerden hangisi göstermeye bağlı edebi metinlerden biri değildir?

- A) Orta oyunu
- B) Komedi
- C) Meddah
- D) Dram
- E) Halk hikâyesi

9. Komedi ele alınan konuya göre üç gruba ayrılır: İnsanların gülünç, aksak yönlerini yansıtıyorsa ---- komedisi; toplumun gülünç ve aksak yönlerini yansıtır geleneklerdeki yanlışları ele alıyorsa ---- komedisi; insanların merakını kamçılayacak şekilde aldatmacayı ele alıyorsa ---- komedisi adı verilir.

Parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) karakter - töre - entrika
- B) psikoloji - sosyal - egzotik
- C) töre - karakter - entrika
- D) vodvil - fars - feeri
- E) entrika - töre - karakter

10. Şair Evlenmesi, edebiyatımızda Batılı anlamda oluşturulan ilk tiyatro eseridir. Şinasi, bu oyunda görücü usulü ile evlenmenin yanlışlığını ele almıştır. Şair Müştak Bey istediği küçük, güzel kız yerine, onun evde kalmış ablası ile evlendirilir ve bunu düğün gecesi öğrenir.

Parçada özellikleri, konusu tanıtılan eserin türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Töre komedisi
- B) Tragedya
- C) Karakter komedisi
- D) Entrika komedisi
- E) Feeri

11. Anlatmaya bağlı metinlerde, olayın merkezinde bulunan, ait olduğu toplumsal sınıfın veya zümrenin belirgin, ayırıcı özelliklerini üzerinde taşıyan kişiye tip denir. Toplumsal bir tabakayı değil de sadece kendini temsil eden, kendine has özellikleri ile metinde varlığı hissettiren kahraman ise karakterdir. Tip ile karakterin en önemli farkı, temsil gücünde görülür. Çünkü tip, toplumsal boyutu ile karşımıza çıkar ve metindeki sosyal bir durum, olgu, olay onun üzerinden işlenir. Oysa karakter, birey olarak ele alınır; acıları, açmazları, sevinçleri kendisine aittir, kendisi ile sınırlandırılmıştır.

Bu parçadan aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Anlatmaya bağlı metinlerde, kahramanlar tip veya karakter özelliği gösterilebilir.
- B) Bir kahraman, toplumun bir kesimini anlatacak özellikler sergiliyorsa "tip" tir.
- C) Kahraman, bir "karakter" özelliği gösteriyorsa metinde olay geri planda kalır.
- D) Anlatmaya bağlı metinlerde, "Karakter" özelliğindeki bir kahramanın kendi kişiliğine vurgu yapılmıştır.
- E) "Tip" bir zümreyi anlatırken, "karakter" kendine has özellikleriyle ortaya çıkar.

10542

~~~~~

1

2

3

4

5

6

7

8